לאבא, חותן וסבא יקיר -
שמחוכמתו עלינו תמיד מאציל
מרק (משה) חיים צוקרפיין בן ה- 90
מימי ה"אקסודוס" ועד למשרד התעשייה
ישר והגון, תומך ואוהב, איש ביצוע ועשייה.

ה"צוקרי" וה"פיין"

מחיי צוקרפיין

פברואר 1997

ה"צוקי" וה"שיין" בחיי צוקרמיין

מעולם לא חשבתי לעשות מעשה בשל התמורה שאקבל בגינו. מעולם לא ציפיתי לתמורה, ואם עשיתי דבר שאחרים חשבוהו למיוחד, הרי שהחיוך, המבט, הטפיחה על הכתף והתוצאה שבשטח היו עבורי עולם ומלואו.
כיום, כשמולאים לי תשעים חורפים, אני מביט בעיניים שראו כבר הכל וחושב על הדרך הארוכה שעברתי מביתי שבלובלין ועד ביתי שבצהלה, בארבעים השנים האחרונות, ונוכח עד כמה פתלתלה הייתה.

הגוף בגד בי בשנים האחרונות אך לא הנפש. אמנם הדיבור קשה עלי אבל המחשבות עודן צעירות, מתרוצצות, זוכרות הכל ובבהירות, ומטילות מסכים על פרקי חיים שהסתיימו, ובכך מאפשרות לימים אחרים למלא בכבוד את בגרותי. ניחנתי בתכונות של שורד, שמתגבר ושנלחם, ואולי מסיבה זו, למרות מניין שנותיי אני לא רואה את עצמי כאדם זקן, ולפעמים אני לא יכול להבין את מי שאומר לי סבא.
בדיוק כשם שאיני מבין את מי שחושב שמה שעשיתי בעברי הרחוק יותר, כפעיל בקהילה היהודית, או פעילותי במסגרת עבודתי בארץ העיד על אומץ, גבורה ותושייה.

אני התמדתי לכל אורך דרכי שבגרותי לא תבייש את צעירותי, תוך דבקות באמונותיי ופעילות למען הכלל, ואם הצלחתי להשאיר חותמי, ולו במעט - דייני.
לצידי פעלה ללא ליאות, מאז ימי "אקסודוס", בת- זוג ורעיה נפלאה שאיננה עוד, דוסיה, רופאת ילדים בחסד, שליוותה אותי לאורך כיובל שנים, והקדישה מעצמה, מזמנה ויכולתה לזולת וגידלה שני דורות של ילדים, תוך נתינה אינסופית לקהילה.

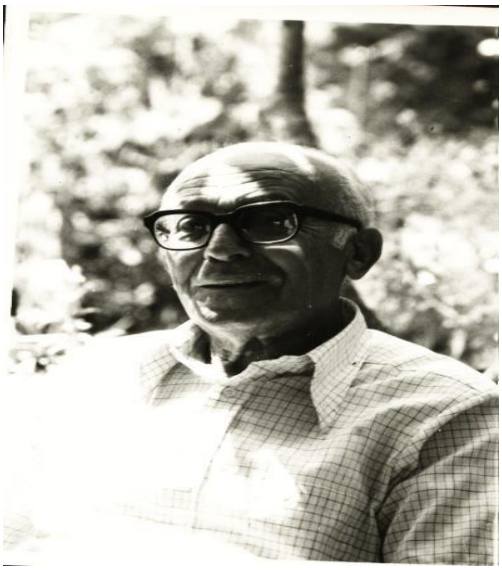

מרק בבית בצהלה

חיי היו מלאים בעוקץ ומרירות אך רב בהם היה גם הדבש והמתוק. אין בי מרירות. הפסדתי עולם ומלואו אך גם זכיתי מכל העולמות, חוויתי אובדנים אך אני מביט קדימה אל החיים, אל היש ולא אל האין, אל בנותיי, חתניי, נכדי ונכדותיי, ואשרי שכך.
נולדתי בלובלין שבפולין בפברואר שנת 1907, כמרק (משה) חיים, בנם של אסתר ושלמה צוקרפיין, נכד לזיס'לה ושרגא, הוריו של אבא, ומאשה'לה ויעקב דורפגייר, הוריה של אמא, אליהם הייתי קשור יותר. סבי שרגא היה סוחר של דברי מאפה בלובלין בעוד סבתא זיס'לה לצד היותה עקרת בית עסקה במכירת דגים.
לעומתם, סבי יעקב, היה חייט ושימש גם חזן בלובלין, וסבתי מאשה'לה, עסקה בגידול 7 ילדים וטיפול בעבודות הבית לצד התמחותה בכובענות.

בעיני כילד, נתפסו סבי וסבתותיי על המיוחד שבכל אחד מהם. זיסל'ה ושרגא, הורי אבי, היו נוהגים לבקר בביתנו רק בשבתות, לארוחת הצהרים. סבתא זיסל'ה שגרה עם בתה, הייתה מגיעה לארוחות עדויה בכל התכשיטים אותם שמרה בארגז מאחר ולא היה לה ארון. לארגז זה קראו קיפר והוא שימש אותה כארון, לתוכו הייתה דוחסת את כל חפציה.

זיסל'ה, בשל עיסוקה, מתקשרת בזיכרוני לריחם של דגים. במשך השבוע היא עסקה מהבוקר ועד הערב במכירת דגים מלוחים בחביות, ובגרוש יכולת לקנות ממנה חתיכת דג.

לסבא שרגא לעומתה, היו ריחות אחרים. סבא נהג למכור לחם שחור, שהדיו הגיעו למרחוק, והלקוחות ידעו שסבא מקבל מדי יום מהאיכרים לחם מוכן וטרי, שבתוספת מעט חמאה עליו היה מעדן של ממש, ובכלל, אורח החיים שניהל היה שונה אם לא לומר מוזר. מדי בוקר הוא נהג להתפלל, ואחר-כך היה סועד את ארוחת הבוקר שהייתה בעינינו לא סבירה ובלתי אפשרית בשל הרכבה - בצל ויין שרף בריכוז של 96%, ריכוז שלבטח שרף לו את כל החיידקים ואת מערכת העיכול גם כן. . .
על הזוגיות ביניהם אינני יכול להעיד שלא כמו על סבי וסבתי האחרים.

שורשים – הורי – אסתר ומשה צוקרפיין

בבית הבראה בלובלין
ההורים אסתר ושלמה
האחים מרק, סחה ואיזק
חברים וידידי המשפחה

ביתי,
ברח' גרוצקה 36
לובלין, פולין

שורשים – סבי וסבתי מצד אמי אסתר

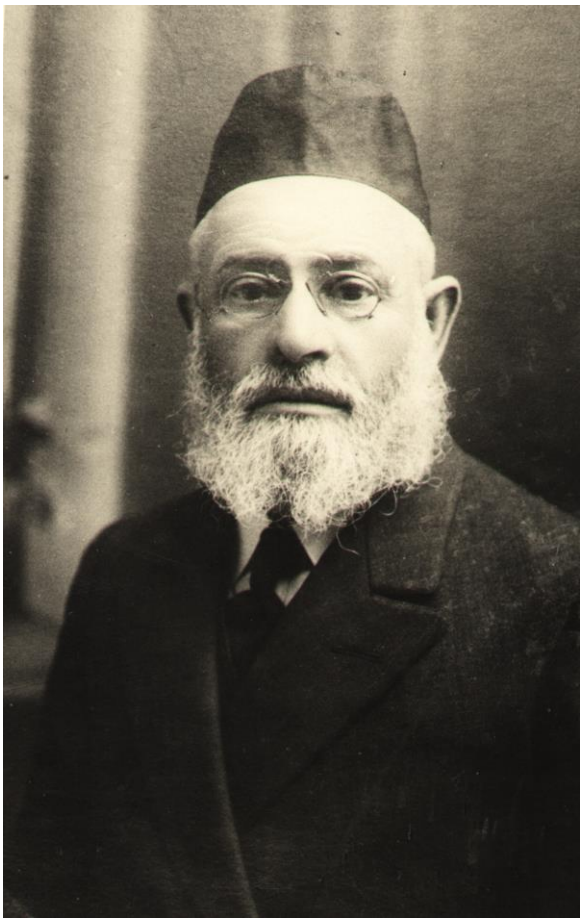

יעקב דורפייגר

מאשה'לה דורפייגר

שורשים – סבי וסבתי מצד אבי שלמה

שרגא צוקרפיין

זיס'לה צוקרפיין

בילדותי שהיתי רבות במחיצתם של סבי יעקב וסבתי מאשה'לה, ומאוד נקשרתי אליהם. מאשה'לה, ילדה את שלומק'ה, בן זקוניה, בסמיכות לחתונתה של אמא, וכך ההבדל ביני ובין שלומק'ה, דודי, היה רק שנה אחת.

יעקב ומאשה'לה גרו במרחק רחוב אחד בלבד מאתנו. כילד, אהבתי לשהות בחדר השינה של סבא וסבתא בכלל ובמיטותיהם בפרט. בחדר היו ממוקמות שתי מיטות נפרדות, עליהן היו מונחים שקים הממולאים קש ומעל הקש- פוך, ורכותן של המיטות - גן-עדן של ממש. גם השמיכה בה היו מתכסים הייתה מפוך אך איכות הפוך טובה יותר, וכך לא רק שרכה הייתה אלא גם מחממת ונעימה.

אולי בגלל הקירבה הפיסית למאשה'לה ואולי בגלל אופייה החמים והנעים, האימהות שהקרינה והילדים הרבים שילדה, בנוסף לעובדה שהייתה קטנטונת בגובהה ותמיד חולנית, הושפעתי ממנה וכשאני חושב עליה עולים בי זיכרונות טובים של משפחה וחמימות.

בנוסף לאישיותה, הייתה מאשה'לה מאוד חרוצה. כל היום הייתה עסוקה בהכנת היטן פיסרקה, כלומר בתפירת כובעים אופנתיים לנשים. לכל כובע היא הוסיפה מין קישוט, איזה צצקלך שקנתה מסוכן מיוחד שהגיע לביתה. תמיד הקפידה שהכובעים שלה יהיו מותאמים למודה, לאופנה באותה עת. ומדי יום ששי נהגה לאפות חלות לשבת, בתנור שנמצא במטבחה.
בנותיה, ביניהן אמי, שקיבלו את כשרונה הלכו בדרכה ועסקו אף הן בתפירת כובעים לנשים, מלבד רבקה, דודתי, שהכינה פיאות נוכריות בעבודת יד.

סבי יעקב, עסק בתחום קרוב. אמנם הוא עסק במקצוע החייטות, בתפירת חליפות לדתיים, אולם בפועל היה מצוי יותר בענייני החזנות והתעסק בתורה זמן רב יותר מאשר במלאכת הכפיים. עם

סבא יעקב היה לי קשר טוב שהתבסס על כבוד רב, אהבה ובסיס פדגוגי. הוא היה יושב איתי מלמד אותי תורה, ומספר לי מהי פרשת השבוע. הוא נהג לשאול אותי מה אני יודע על פרשת השבוע, ומשלא ידעתי - לא כעס עלי אלא היה מסביר ומתקן ומלמד.

סבי יעקב היה אדם מיוחד. בשל חוכמתו, בשל מעורבותו בכל עניין ובשל אהבת האדם שבו, התקבל כבורר בין אנשים. אך במקום בו הוא עשה צדק לא כך נהגו עמו, והתערבותו כבורר הייתה לו לרועץ. וכך קרה שבאחד הימים יצא החוצה וראה שנים שהיו מתווכחים ביניהם.
כדרכו, רצה לגשר ביניהם ולגרום לסולחה אלא שאחד הצדדים היה חמום מוח, שלף סכין גילוח מכיסו ופגע בסבא בעינו.
כתוצאה מכך סבא איבד עינו, התעוור בעין זו והתקשה להמשיך במלאכת התפירה בה עסק. כדי להמשיך ולהתפרנס הוא שכר עובד וכך מחד המשיך לדאוג לפרנסת הבית ובמקביל יכול היה להשקיע את כל כולו בלימוד תורה.

בית ההורים היה בבניין עם עוד כ- 30 דיירים ברחוב גרוצקה. אנחנו גרנו בקומת הקרקע, בדירה מרווחת אבל חסרת שירותים. לכל קומה, בקצה המסדרון נמצאו שירותים המשותפים לכולם. כילד זכיתי בילדות מאושרת, לא חסר לי דבר. הפרנסה הייתה מצויה בבית. אבא שהיה גבר נאה ובעל חזות, עסק במסחר והיה בעל חנות לבדים ואמא, שנחשבה ליפייה, עסקה, כאמה לפניה, בתפירת כובעים אופנתיים לנשים.

הייתי הבן הבכור להורי, שנהגו לקרוא לי בשם חיבה - מוישל'ה או מונייק. אחרי, בהפרש שלוש שנים נולדו שני אחי הצעירים- סחה (יששכר) בפברואר של שנת 1910 ואיזק (יצחק) בפברואר של שנת 1913, כולנו ילידי מזל דלי וכולנו קשורים זה לזה וחיים בהרמוניה.

את איזק, בן הזקונים, אמא ילדה בבית. כשתקפו אותה הצירים, הייתי כבן שש, שכבתי לצידה וכך הרגשתי כאילו ונטלתי חלק

בלידה. אני זוכר את המיילדת שולפת את התינוק ודקות מאוחר יותר אני שומע בכיו. מאז ועד היום תמיד היה קשר מיוחד בין איזק לביני.

הקשרים במשפחה היו מאוד הדוקים וחשובים לכולנו. התחשבנו זה בזה ואהבנו האחד את השני אהבה שאינה תלויה בתמורה, בזמנים טובים יותר ובזמנים טובים פחות. הייתה תקופה שלא היה לחם בבית ולמרות זאת, כשחזרתי הביתה ומצאתי שאמא הכינה לי ארוחה, חשבתי על סחה שקרוב לוודאי לא אכל, והעדפתי לצום. וסחה, שחזר מחברתו, חשב על איזק שכפי הנראה לא אכל והעדיף להשאיר לאיזק את האוכל. איזק שחזר הביתה אחרון וראה את האוכל חשב גם הוא שעדיף להשאיר אותו לאחרים לארוחה ליום המחרת, וכך קרה שמרוב התחשבות האחד בשני, אף לא אחד מאתנו אכל והאוכל פשוט התקלקל.

גדלתי בבית מסורתי. מדי יום ששי אמא הייתה מדליקה נרות שבת, בעוד אבא הולך עם הילדים לבית הכנסת. כשחזרנו, כולנו לבושים במיטב בגדינו, היינו מתיישבים לסעודת השבת ושרים שירי חזנות, ומכולם, ייחסו לי היה הקול היפה ביותר. את האהבה לחזנות קבלנו מאבא ובמשך כל ימי עוררו בי שירי חזנות זיכרונות מערב-שבת בבית אבא.

ערב שבת נתפס בעיני כיום קסום. אמא הייתה מבשלת מיני מעדנים שעד היום אני זוכר טעמם. אני יכול לחוש בפי טעמו של הגפילטע פיש, הצ׳ולנט, מרק העוף, הבוליון והרופול. אמא הייתה מכינה את האוכל בסירים גדולים ואופה אותו במאפייה, שם נהגנו לקנות לחם, ואילו את הארוחה המוכנה חיממה על הפתילייה.

עולה בפי גם טעם הפסוליה (השעועית) והפרפאלאך (הפתיתים), אליהם היה אבא מוסיף יין. היין היה גם הוא סיפור בפני עצמו. אבא נהג לשלוח אותי לבית החרושת להביא יין. שם, היו עוטפים את בקבוק היין המשובח בעיתונים, לא רק שלא יישבר בדרך אלא שגוי לא יראה את הבקבוק ויחמוד אותו. . .

בימים רגילים נהגנו אנחנו הילדים, לקנות את ארוחת הערב. היינו הולכים כשבידנו האחת אנו מחזיקים במנורה וביד השנייה מטבע (גרוש) אותו נתנה לנו אמא. בכסף הזה קנינו בייגלה עם דג מלוח, ארוחה מזינה ואפילו טעימה לחכינו.

אני זוכר את חג החנוכה, כשהייתי כבן שש. אהבתי לשהות בחדר השינה של ההורים. בצד הקיר, כקישוט וליופי, הייתה תלויה מגבת מקטיפה עליה היה כתוב באותיות רקומות בחוט זהב "אלוהים הוא האבא שלנו". בחדר היו גם שתי מיטות שעמדו על מין רגליים, כך שנוצר רווח בין המיטה ובין הרצפה שמתחתיה. באותו ערב, אבא הדליק שני נרות חנוכה ויצא עם אמא לטפל בדבר מה בחדר השני. כילד שובב ולא מעט גם סקרן, רציתי לנסות ולהדליק בכוחות עצמי נרות. מסתבר שהניסיון האמיץ שלי לא בדיוק עלה יפה, לעומת זאת המגבת עלתה יפה מאוד בלהבות...

ברגע זה, סבא נכנס אל הדירה ואמר שהוא מריח ריח של חפץ שרוף. אמא מיד ידעה שעוללתי כבר משהו, ופנתה לחפש אותי בחדר. הם נכנסו וראו שהמגבת דולקת והילד איננו. הם התחילו קוראים לי בקול ומחפשים אותי ואני- כמו בלעה אותי האדמה, נעלמתי.

באותו רגע עלה בדעתה של אמא שאולי אני מתחת למיטה, היא התכופפה וכמובן שראתה אותי, אבל גם זה לא עזר, לא הסכמתי לצאת ממקום המבטחים. ידעתי שעשיתי מעשה רע ופחדתי מעונש.
בינתיים החדר בער, מכבי האש הגיעו והיה הכרח להוציא אותי מתחת למיטה. אמא הביאה מקל של מטאטא וניסתה בכוח להוציא אותי ולא הצליחה. רק אחרי שהבטיחו לי שלא איענש התרציתי והסכמתי לעזוב את המחבוא.

מהחדר ועד האוניברסיטה

את לימודי בחדר התחלתי בשנת 1910, כשמלאו לי 3 והתמדתי במסגרת זאת עד גיל 10. היינו כעשרה ילדים, בערך בני אותו גיל שלמדו תורה מפיהו של הרבי משה יוינה. למדנו בחדר תורה במשך כל שעות היום, ומי שלא היה בקיא בחומר - נענש. רבי יוינה היה תופס בעורפו מאחור והיה מכניס לתוך החולצה מיני סמרטוטים עד שהייתה נוצרת מין גיבנת, ואחר כך היה מעמיד את הילד המוענש והמבויש בפינה, לפרק זמן ממושך. רק בגיל שש התחלף לי הרבי ובנוסף ללימוד התורה נוספו לי לימודי הגמרא.
בשנת 1916 הורע מצבנו הכלכלי ועברנו לבית פחות טוב שנמצא בשכונה של יהודים, וכשמלאו לי עשר, עברתי לבית הספר הפרטי "רוטשטיין", שם למדתי בפולנית ובשעות אחר הצהרים הגיע מלמד הביתה, להמשך לימודי הגמרא.
ביקרתי בבית ספר פרטי לא משום המצב הכלכלי או בגלל שהלימודים בו היו טובים יותר אלא מסיבה מאוד לא פרוזאית, שלא היה בית ספר אחר. מלבד זאת היה זה בית ספר רגיל לכל דבר.

אהבתי את בית הספר על מספר התלמידים הגדול שבו ועל האווירה העליזה ששררה בין כתליו והמוסיקה שהושמעה בו. מה גם שהייתי מעורב בשערורייה בזעיר אנפין: באחד הימים, בעת ששהיתי עם חברים בחצר בית הספר, הרגשתי שרשרת שעליה תלוי שעון מוכנסת אל גב חולצתי. התברר שאחד מבני החבורה גנב שעון ורצה להפליל אותי. רק הוצאתי את השעון והחזקתי אותו בידי ומיד תפסו אותי, האשימו אותי בגניבה ולקחו אותי למשטרה.

למזלי, המורה שלי, כששמע מה שאירע, מיהר לבית הסהר והצהיר שהוא מכיר אותי ובטוח שאני לא גנבתי את השעון. בהפסקות בבית הספר, נהגנו לשחק במשחקים שונים. במיוחד נהגנו לשחק במשחק ה"פלאלאנט", משחק הקפות שבו האחד חובט וזורק כדור ועל האחר לתפסו. נחשבתי לספורטאי טוב והייתי מבוקש כשחקן.

לובלין

לובלין הייתה עיר שחולקה לשנים: החלק היהודי והחלק הפולני. אך ההפרדה הייתה רק חיצונית ולא מהותית כך שהיה קשר בין שני החלקים, לא היה גטו יהודי. בחלק הפולני, במקום החיבור שבין שני החלקים עמד בנין התיאטרון בו התקיימו הצגות הן בפולנית והן באידיש, בנין שנמצא שם גם היום. מדי פעם, נהגה דודתי לקחת אותי איתה לצפות בהצגות תיאטרון והעשירה בכך את עולמי.
בימי שבת בבוקר, אמא הייתה לוקחת את שלושת הילדים לבילוי משותף בחלק הפולני באוגרוטססקי, מקום בו נמצאה גינה מטופחת מלאה במתקני משחקים.
אמא שהייתה אישה יפה מאוד ונראתה יותר כמו אחותנו האמינה בעין הרע. מסיבה זאת היא הורתה לאחי לצעוד לפנינו בעוד היא הולכת מאחור איתי.

לגן באוגרוטססקי הילדים יכלו להיכנס רק בלוית מבוגר. בשבתות אמנם אמא התלוותה אך אני רציתי לבקר במקום גם בשאר ימות השבוע. וכך, מאחר ולא תמיד היה מבוגר שיתלווה אלי, נהגתי לבקש מעובר אורח מזדמן שייתן לי ידו וכך זכיתי במלווה מבוגר, כפי שהשומר בכניסה לגן דרש.
אהבתי לשהות בגן אוגרוטססקי. המקום היה מטופח ונקי, מוסיקה נעימה הושמעה בו וכן היו בנמצא מקומות ישיבה שיועדו להורים המלווים.

לעתים בשבתות גם אבא היה מצטרף אלינו ואז היום היה מושלם בעיני. אבא, כהשלמה לאמא היה טיפוס מפנק. את אמא הוא נשא על כפיים, ובשבתות נוהג היה להתעורר מוקדם ומפנק את אמא בארוחת בוקר מיוחדת, המורכבת מפרוסות של לחם וחמאה. בהמשך הבוקר היה לוקח את שלושת הבנים לבית הכנסת ולקראת הצהרים היינו חוזרים הביתה וממלאים את הבית בזמירות, כל אחד בקול שונה.

קול זמרתנו היה מתפשט בשכונה והשכנים בבתים הסמוכים היו יוצאים לשמוע את קולנו, כולם, מלבד משפחתו של הסנדלר שגר מולנו ושהיה מתחרה בנו בזמירות עם בניו. הם שרו ואנחנו שרנו וכך נוצרו מדי שבת בצהרים שתי מקהלות בשכונה...

כיבדנו את המסורת המשפחתית וגדלנו מוגנים על ידי ההורים. נחשבנו למשפחה יהודית טובה וזכינו לחינוך יהודי כשר וטוב. גם אבא השליט מרותו עלינו בדרך נחמדה. הוא נהג לאיים שאם נעשה מעשה רע הוא יכה אותנו בקנצ'וק (מין שוט), אבל היו אלה רק איומים, ובפועל מעולם לא זכינו לחזות במימוש האיום, ולא בגלל שלא הגיע לנו מדי פעם...

התבגרות - מנער לבוגר

זיכרונות של חגיגיות ושמחה עולים בי מיום בר המצווה שלי. אמא הפכה את היום ממש לאירוע, כשהכינה ארוחת צהרים חגיגית בה השתתפו דודי ודודותיי.
זכורות לי המתנות שקיבלתי אז: אולר, קלמר מעץ עם מגירות שנפתחות וספרים בפולנית.
כבר אז הייתה ידועה נטייתי למילה הכתובה. לימים כשהתבגרתי מעט, נהגתי להחזיק את הספרים מתחת לשמיכה, ובין הספרים היו לא מעטים שהשכילו אותי מאוד ועסקו דווקא בבחורות...

בגיל ארבע עשרה התאהבתי לראשונה באחת משכנותיי, רייזל'ה שהייתה בשנתיים צעירה ממני, ורציתי להיות בן זוגה. אביה של רייזל'ה היה יהודי שלא שלח את ילדיו ללמוד, וכך הוא פנה אלי וביקש ממני שאשמש לרייזל'ה מורה פרטי, והוא אכן שילם לי עבור זה.
אבל אני גביתי מחיר נוסף, ומרייזל'ה עצמה. תוך כדי השיעור, נהגתי להגניב ידי מתחת לחצאיתה, והרגשתי שיש תמורה לעמלי למרות שעל חברות או על העתיד בוודאי שלא חשבנו בגיל זה. . .

בגיל 14, נוספה לפעילותי גם השתתפות בתנועת הנוער, תנועת השומר הצעיר. זאת הייתה תנועה א-פוליטית. במסגרת התנועה בילינו מדי יום במשחקי כדורגל ברחוב סמויסקה, במגרש שהיה שייך לאחד האבות של ילד מהחבורה שלנו, במקום שנקבע על ידינו כמקום ההתכנסות שלנו. לאחר מספר שנות חברות בתנועה הגעתי לשמש כמדריך וראש קבוצה שמנתה שמונה ילדים. מדי שבוע העברתי להם ריכוזים בסיפורים על ארץ ישראל, על הציונות ועל הארץ כמקום שיש לחתור ולהגיע אליו. במסגרת זו פעלתי עד שמלאו לי 19 שנים.

עם גמר בית הספר הפרטי "רוטשטיין", המשכתי לימודי בתיכון בלובלין שם למדתי את מקצועות המסחר. את הלימודים סיימתי בשנת 1926, בגיל 19. באותה שנה הכרתי גם את גניה, אשתי הראשונה, אותה נשאתי לאישה רק כעשר שנים מאוחר יותר.
ובין לבין אמא דאגה להעלים עין ממשובות נעורי. כמו כל הבחורים הגיע גם זמני להתבגר. הדרך הטבעית ביותר הייתה בעזרתה של המשרתת הגויה, השיקסה, שעבדה בביתנו. אמנם היא הייתה מבוגרת יותר ממני אך תוך שהיא הייתה עושה ספונג'ה הייתי אני עושה לה עיניים, עד שהתרצתה. בלילה התגנבתי אליה ואמא ידעה. היה זה מנהג רווח באותה עת והשיקסה ידעה בדיוק מה עליה לעשות. . .

כשסיימתי את לימודי בתיכון השתוקקתי ללמוד רפואה אלא שאז התחילו עם הנומרוס קלאוסוס (מכסה מוגבלת של יהודים שהתקבלו לעבוד במשרה ממשלתית או התקבלו כסטודנטים באוניברסיטאות באירופה), וכך היה עלי להתפשר וללמוד בפקולטה שהיה אפשר להתקבל אליה. היות ובלובלין לא היו לימודי לטינית ואני רציתי ללמוד משפטים, נסעתי לברס-ליטובסק שבפולין ובמשך שנת 27' סיימתי את הבגרות. בסוף 27' התקבלתי ללימודי משפטים באוניברסיטה של וורשה שבפולין, אוניברסיטת ורשבסקי, ובמשך ארבעת השנים הבאות למדתי משפטים. באוניברסיטה כולם דיברו פולנית ואני, בדומה ליהודים אחרים ניסיתי להסתיר את יהדותי, מה גם ששיטת הנומרוס קלאוסוס

אני בן 13 גיל מצוות

בשנות התבגרותי

אני בן עשרים – ראש קבוצת נוער בשומר הצעיר , לובלין

לא נחשבתי לתלמיד מבריק בגלל יהדותי וללא קשר למאמץ שהשקעתי בהם. האנטישמיות הורגשה ביותר באוניברסיטה והמרצים, רובם ככולם שידעו מיהם היהודים, מעולם לא נתנו לנו ציון מעבר למספיק.

ההבחנה מבחינת ישיבה בכיתה הייתה ברורה. בחדר היו שתי שורות של ספסלים, האחד מיועד לסטודנטים הפולנים בעוד השני לסטודנטים היהודים. לא היה קשר בין הספסלים, ובכל זאת, אנחנו היהודים השתדלנו להתעלם מכך כשהמטרה העומדת לפנינו היא רק להמשיך וללמוד. למעשה, לו הסטודנטים הפולנים היו רוצים לקשור קשר אתנו - הם לא יכלו מאחר והפוליטיקה הייתה קו מנחה.
למדתי בכל שעות היום בין כתלי האוניברסיטה ובערבים למדתי בבית לבדי, עם עצמי בלבד. לא חיפשתי היכרויות או בחורות וכן לא חיפשתי בילויים, את הפעילות הזו שמרתי ללובלין. ובלובלין, מאידך, לא ידעו שאני לומד משפטים וכשבאתי לבקר - לא שאלו. הורי, שתמכו בהחלטתי ללמוד באוניברסיטה תמכו בי כלכלית ומימנו את הלימודים בנכונות רבה.

בשנת 31' קיבלתי את הדיפלומה והתחלתי לעבוד בתור סטז'ר בבית המשפט המחוזי לערעורים בלובלין שבפולניה, שם עבדתי כשנתיים- שלוש עד לשנת 1934, עת התחלתי עובד כסטז'ר בוורשה אצל עו"ד פרטי, אצלו נשארתי בחמש השנים הבאות, ורק ב- 1939, אחרי שהרגשתי שהגיע הזמן, ניגשתי לבחינות ההסמכה לעו"ד.

בשנים שאני למדתי באוניברסיטה, הגיע לוורשה ללמוד משפטים גם סחה. למרות שהיה צעיר ממני בשלוש שנים והתחיל את הלימודים אחרי, סיימנו באותה שנה. תמיד טענתי שהוא היה בחור מוכשר עם ראש טוב על הכתפיים.

סחה התחתן לפני ונסע עם בלה אשתו לאחת העיירות שבפולניה, שם פתח משרד בשותפות עם יהודי אחר. הוא לא הצליח

בעסקים מן הסיבה הפשוטה שהעיירה הייתה קטנה ולא היו בה מספיק לקוחות, וכך לאחר תקופה לא ארוכה הוא מצא עצמו בברוקלין שבארה"ב, שם חי עד יום פטירתו.

איזק, אחי הקטן, מאז נערותו טען שכשהוא יסיים את הפאבליק סקול הוא מפסיק ללמוד ולא ממשיך באוניברסיטה כדי שלא לקחת יותר כסף מההורים. אמר ועשה.

איזק נסע למקום בו יכול היה למזג לימודים וכסף. הוא התחיל ללמוד מלאכה ובמקביל עבד בחנות לכובעים אלא שלא הלך לו טוב במיוחד אצל כובען זה. כשראה שכך, נסע לוורשה לנסות ותקופת מה לעבוד אצל כובען אחר שהיה קרוב משפחה, וגם בכך לא בדיוק מצא עצמו. כשראה שכך, החל מתעסק בכל מיני עבודות מזדמנות עד שהתחיל ללמוד חשמל, תחום בו יכול היה להפגין כישוריו. הוא הצליח מאוד והרוויח כסף טוב ממנו שלח להורים ותמך בהם עד שנרצחו ההורים על ידי הנאצים.
לימים בעת ששהה במחנה הכיר את דשה, האהבה ביניהם פרחה, השניים התחתנו ונסעו לברונקס שבניו-יורק, ארה"ב, שם חי איזק עד היום. למרות המרחק הפיסי תמיד הייתי בקשר הדוק וחם עם איזק וגם היום אנחנו בקשר טלפוני רציף.

איזק ודשה צוקרפיין
עם אברהם רוזנברג (בן דוד)

סחה ובלה צוקרפיין

סחה ,מרק ואיזק - שלושת האחים לבית צוקרפיין

חתונה ראשונה

במשך כל תקופת לימודי, התמקמתי בוורשה וללובלין נהגתי להגיע שלוש פעמים בשבוע (יום ו', שבת ויום א') כדי לשהות בחיק המשפחה. כשהייתי מגיע הביתה אמא הייתה מאושרת. היא הייתה מצפה לבואי, מבשלת לי את המעדנים שאהבתי ומפנקת אותי בכל דרך שרק יכלה.
ואני, שהייתי סטודנט רציני ללא חיי חברה בזמן הלימודים הייתי עוזב את הכל מאחורי, ולשלושה ימים מגיע כדי לבלות עם חברי ובמיוחד עם האישה שחייתי איתה באותו זמן, גניה.

ב- 1937 התחתנתי בלובלין עם גניה לבית משפחת ירום, שהייתה מבוגרת ממני בשנה ושימשה כמזכירת הקהילה היהודית שבלובלין, ובמרץ 1938 נולד בני הבכור יאז'יק הרשל (צבי), לו קראנו בשם חיבה הרשל'ה.

כשגניה ואני הכרנו הייתי בן תשע עשרה, בחור שזה עתה סיים תיכון אבל בהחלט לא תמים ואילו היא הייתה כבר בת עשרים וכמעט גרושה, אישה שחיה בנפרד מבעלה שחי בסן-פאולו ולא רצה לתת לה גט. עשר שנים יצאנו וחיינו יחד, עד שהתרצה ושחרר אותה מכבלי נישואיה ואנו יכולנו להתחתן ולהביא ילד לעולם.
לצערי הרב, בשנת 1939 רצחו הנאצים את כל משפחתי, הורי, סבי, סבתותיי, וגם את אשתי גניה וילדי הבכור, ומה שעצוב לגבי עוד יותר, שלא הייתי אז לידם.

ימי מלחמה ושכול

אני זוכר את היום שהנאצים נכנסו ללובלין. באותה עת אני שהיתי בוורשה, שם אמרו והאמינו שלובלין תהיה עיר מקלט. היה זה בחודש אוגוסט שנת 1939, כשבועיים-שלושה לפני פרוץ

המלחמה עם גרמניה עת חזרתי ללובלין כדי להיות ביחד עם המשפחה וההורים בזמן המלחמה.
כשהגרמנים, למרות התחזיות נכנסו ללובלין, במחצית חודש ספטמבר, התחלתי לעבוד בתור מזכיר בקהילת לובלין במקומה של גניה שנשארה עם הילד בבית.

במקום להיות מזכיר מהשורה, בשל השכלתי כעורך דין, הפכתי לשמש כמנהל, וכמתווך בין הקהילה במקום ובין דרישותיהם של הנאצים שהתרבו מדי יום. הנאצים היו תופסים ברחוב יהודים ושולחים אותם לעבוד עבורם. באתי עמם במשא ומתן והצעתי שהעסקה תהיה מסודרת, דרך הקהילה.

עד שהגרמנים עצרו אותי בתור בן ערובה ביחד עם עוד 3 בחורים מלובלין ושלחו אותנו לבית סוהר מקומי. בזמן המאסר, הגסטאפו נתן הוראה, על פיה עלינו ללכת כשעל ידנו מוצמד הטלאי הצהוב, וזאת מאחר ואנו אנשים חשובים בקהילה.

בלית-ברירה ענדנו את הטלאי אבל מאוחר יותר התלוננו על כך בפני השלטון האזרחי, שכן בלובלין של אותם הימים השחורים היו שני שלטונות. היה שלטון אזרחי והיה שלטון הגסטאפו.
הגסטאפו מאוד כעסו על התלונה. כתוצאה מכך הוכנסנו שנים-שנים לאולם גדול לחקירה. השנים הראשונים שוחררו מיד ואילו אלינו הופנה פרוז'קטור ענק שכוון הישר לעינינו וסנוור אותנו. כך נחקרנו על ידי הגסטאפו, שהודיעו שמאחר והלשנו נענש.

איני יודע מה הטילו על הבחור השני אולם לגבי הם החליטו שבגלל ששמי צוקרפיין הם גוזרים עלי גזר-דין מוות. כששמעתי את גזר הדין התעלפתי וכשהתעוררתי הייתי חופשי. התברר שהקהילה שילמה כופר כדי שישחררו אותי.
חזרתי הביתה לגניה אבל השמחה הייתה מוקדמת מדי. לאחר שהייה של לילה אחד בבית, בארבע לפנות בוקר, התדפקו על דלת דירתנו שוער הבניין מלווה במספר גרמנים. הם הודיעו לי שעלי להצטרף אליהם. כשגניה שאלה מאיזו סיבה הם לוקחים אותי איתם, התשובה שקיבלה הייתה שהם מחפשים בעלי ידע

בגרמנית כדי לתרגם מספר ספרים שנמצאים בגן הילדים, בעוד רשמית, מאוחר יותר הם עצרו אותי באמתלה שונה שהתבססה על אישום נגדי ששיתפתי פעולה נגד הס.ס.

שעתיים מאוחר יותר חזרתי הביתה, וגניה אמרה שלא יתכן שחיינו ימשכו כך ועלי לארוז חפצי ולנסוע מיד אל אחותה שנמצאת בוורשה. בשעה 06.00 בבוקר נמצאתי כבר על האוטובוס בדרך לוורשה.

הצלחתי לברוח לוורשה ומשם לעבור את גבול גרמניה-רוסיה. החורף היה קשה מאוד (מינוס 30 מעלות) ופחדתי לקחת עמי את גניה, הילד וההורים. שאר המשפחה, איזק, סחה ובלה ברחו מפולניה עוד לפני בריחתי.

הגעתי לביאליסטוק ושם קיבלתי מכתב מגניה, שאנשי הס.ס. שרדפו אחרי הסתלקו ובמקומם באו אחרים ושאני בשקט יכול לחזור לפולין, שנמצאה תחת שלטון גרמני.
באותו הזמן, נודע לי שנחתם הסכם בין רוסיה וגרמניה שכל אלה שיש להם משפחות בגרמניה יוכלו לחזור למשפחותיהם בהסכם נקבע שהם נותנים רשות לחלק מהאנשים שברחו מגרמניה, ורשה, לובלין, לחזור חזרה למקומותיהם, אבל היו צריכים לקבל אישורים. אני רציתי לחזור ללובלין לאשתי, אך לא קיבלתי אישור.

ידעתי איזו רכבת נוסעת ללובלין ותכננתי לברוח בה. נכנסתי לרכבת, וכשזו התקרבה לנהר הבוק נערכה בדיקה. אני, שלא היה לי אישור, התחבאתי מתחת לאחד הספסלים, וכשזו הגיעה קרוב לנהר הבוק והייתה צריכה לעבור אותה, היא האטה מאוד. אני ידעתי שאתפס באיזשהו שלב ברכבת, לכן החלטתי לקפוץ מהרכבת. כל הלילה שכבתי פצוע באותו מקום. היה לי מזל שלא נהרגתי בנפילה, ושוב הייתי בשטח רוסי. לא הכרתי את השטח ולא ידעתי איפה אני. חזרתי לביאליסטוק.

בביאליסטוק שהייתה תחת שלטון רוסי קיבלתי מחסה בביתם של קליינטים שלי שהתגוררו בוורשה (משפחת צוקרמן), שנתנו לי גג מעל ראשי.
התפתיתי ונרשמתי בברס-ליטובסק לחזור לפולניה והתברר שזה היה טריק של הרוסים וכל אלה שרצו לעזוב את רוסיה נרשמו כאויבים. השלטונות הרוסיים החלו מבצעים חיפושים בבתים אחר אלו שנרשמו לחזור לפולין כדי לתופסם, ולא רחק היום עד שנשלחתי בשנת 1940 לסיביר, שם עבדתי בהתחלה בכריתת עצים ביערות בתנאים ירודים - בתת תזונתה ובלי לבוש מתאים. בכל יום היה עלי לצאת לעבודה ולצעוד מהמחנה ועד ליער, מרחק של כ- 10 ק"מ, כשהטמפרטורה נעה בסביבות מינוס 40 מעלות.

הייתי באפיסת כוחות. באחד הימים, כשתש כוחי ולא יכולתי לעזוב את המחנה ניגשתי למנהל המחנה לשיחה. התמזל מזלי ומצאתי חן בעיני מנהל המחנה שהיה גם הוא במקרה יהודי ואסיר לאחר שהואשם כטרוצקיסט ונידון ל- 25 שנות מאסר. המנהל שאל אותי אם אני ד"ר. השבתי לו בשאלה מדוע הוא חושב כך? המנהל ענה ששמע את כל החברים שהיו איתי במחנה, כמאה ועשרים במספר, קוראים לי ד"ר. הסברתי לו שקוראים לי כך מאחר ורוב האנשים מכירים אותי ואת העובדה שאני עו"ד ולגביהם עו"ד נחשב לתואר ד"ר.

בהמשך הוא שאל אם אני יודע לטינית. עניתי בחיוב ואז הוא אמר: אתה תהיה הד"ר במחנה שלנו ולא תצטרך לעבוד בחוץ. פעם בחודש תיסע לעיירה הקרובה למחנה, תקבל תרופות והדרכה מבית החולים כיצד לטפל באסירים ואת החולים שיהיה להם מעל 39 מעלות חום תסיע לבי"ח.

סירבתי. נימקתי זאת בכך שאני לא יכול לקחת על עצמי את האחריות לרפא חולים בלי להיות מוסמך כרופא וללא כל השכלה רפואית. ואז הוא אמר: "במחנה יש 1000 אסירים רוסים ו- 120 אסירים יהודים. אם ימותו הרוסים שילכו לעזאזל ואת היהודים

תסיע לבי"ח." לזה כבר יכולתי להסכים ביתר קלות אבל עדיין רציתי להתייעץ ולשמוע דעה נוספת.

המנהל נתן לי מכתב לבי"ח סניטרי, שם התברר שהרופא שעבד במקום היה גם הוא אסיר, חבר שלי מוורשה. סיפרתי לו על ההצעה שהוצעה לי להיות עוזר לרופא במחנה והתייעצתי בו מה עלי לעשות. אני זוכר שהוא הראה לי על המקרר תלוי שלד של אדם ותוך חמש דקות לימד אותי מה לעשות עם החולים דהיינו:
אם יתלונן על כאב ראש- תיתן לו תרופה זו.
אם יכאבו לו העיניים- תיתן טיפות עיניים.
אם יכאבו לו השיניים תיתן תרופה לכאב שיניים.
לסיום הוא הוסיף שפעם בחודש אבוא לקחת תרופות ואביא לו מעט מהאוכל שאקבל בתור עוזר לרופא ממנהל המטבח.

חזרתי למחנה ומנהל המחנה קרא לי אליו ודרש את שלו: "אתה תיקח את התרופות ותיתן לי לשתות (שהרי כל התרופות עשויות על בסיס אלכוהול) - וזה היה השוחד שהוא קיבל...
כשלא היה לי מספיק תרופות שמורכבות מאלכוהול הוא לקח ממני תרופות כמו ולריאן (שגם הוא עשוי על בסיס דומה), העיקר שיהיה לו מה לשתות...

אני הצלחתי לשחרר מהעבודה הקשה מספר גדול של אנשים, שכן על כל דבר שחשוד בעיני לגבי בריאותם שלחתי לבית החולים.
והרוסים היו בריאים כמו ארזים כך שבמשך עבודתי אף אחד לא מת במחנה, בו בזמן שבמחנה הקרוב לנו מתו הרבה אנשים שלא רצו להביאם לבית החולים.
באחד הימים הגיעה משלחת ונשאלתי איך זה יכול להיות שאצלי במחנה לא מתו אנשים ממחלות. האמנם אני ד"ר כל כך טוב?...
לא עניתי ורק חייכתי לעצמי.

באחד הימים הופיע במזכירות המחנה אדם שטען שהגיע ממרחק 300 ק"מ מהמחנה שלנו. הוא אמר ששם, במחנה שלו, שמע שיש באחד המחנות רופא מהולל בשם צוקרפיין. התברר שזה היה איזק, ששמע את השם והסתקרן מי נושא שם זהה לשלי, מה גם

שעד כמה שהוא ידע יש לו אח שהוא בכלל עו"ד ולא ד"ר.
ההזדמנות להשביע את סקרנותו הייתה בעקבות קלקול שחל במערכת החשמל של המחנה בו שהה. כאלקטרונאי הוא ביצע תיקון מוצלח במיוחד וכך הרשו לו להתראות עם אותו צוקרפיין שנמצא מרחק כמה מאות ק"מ, שהיה כמובן אני. איזק הלך ברגל עד שהגיע אלי, ואז גם התבררו לו ממני כל הפרטים וכל התגלגלות העניינים.
איזק נשאר במחנה שלי איתי, ויחד השתחררנו בספטמבר 1941.

לאחר הסכם בין ממשלת פולניה לבין רוסיה לשחרר את כל הנתינים הפולנים נסעתי לדרום רוסיה, לקזחסטן. לאחר כפור של שנה בצפון רוסיה, נשארתי באוזפקיסטן, באחד הכפרים שם. לאחר כל מיני מהפכים נפגשתי עם איזק וסחה ונשארנו באוזפקיסטן עד לשנת 1946 ומשם חזרנו לפולין.

ברוסיה, באותה עת הייתה מגיפה של טיפוס וכך נדבקתי גם אני. הייתי בערך בן 35 ושקלתי כ- 30 ק"ג, שכבתי בבית החולים קתולי, הרעב היה קשה והיה מחסור תמידי מחסור באוכל בבית החולים. לידי שכב איכר שהביאו לו אוכל מהבית. אני ידעתי שהוא חולה שחפת, ימיו קצרים והוא בקושי מסוגל לאכול, וחשקתי באוכל שנשאר בצלחתו. הייתי מוכן שימות ובלבד שיישאר לי האוכל. למרות שידעתי שאסור לי לאכול אוכל זה שכן אני עלול להידבק, אכלתי ולמזלי בשחפת לא נדבקתי.
להלסקי, חבר טוב שלי שהיה באותו זמן בקולחוז, נודע שאני מאושפז בבית החולים. הוא בא יחד עם חבר נוסף שגר יחד איתו, גבר בריא, חזק וחסון, שסחב אותי על הגב כ- 15 ק"מ עד לביתם - שם הבראתי והתחזקתי.

בחודש מאי 1946 הגעתי לבסוף ללובלין, שם נודע לי שכל משפחתי נספתה - גניה אשתי, הרשל ילדי, ההורים, הדודים, הדודות, הסבים והסבתות, כל בני משפחתי המרובה והמסועפת. השבר היה גדול. במשך כל שנות ילדותי לא היה שום מקרה מוות עד לשואה הנוראה בה נספו כולם, מקטן ועד גדול.

חזרתי לוורשה לחברי הלסקי שהציע לי להישאר ולהתחיל לעבוד בתור עו"ד ביחד איתו. למחרת בואי לוורשה פגשתי באחד הרחובות קבוצת נערים שנראו לי כיהודים, התקרבתי אליהם ושאלתי אותם מה מעשיהם כאן. הם אמרו שהם נוסעים לארץ ישראל. אמרתי להם שהייתי מאושר לו היו מצרפים אותי לחבורה שלהם.

הם הסכימו ואני הגעתי איתם עד לגבול פולניה- גרמניה לעיר שטצין שם פגשתי את דוסיה, שהתברר שבעלה נספה גם הוא בשואה בפינסק והיא נוסעת לאחיה שורה שנמצא בארץ ישראל, עם עליה ב', עליה בלתי לגלית, ואילו הוריה, עדיין נמצאים במחנות באוסטריה וגם הם יגיעו בבוא היום לישראל.

נפרדתי במכתב משני אחי, סחה ואיזק, היות והם נמצאו בעיירות מרוחקות מוורשה, והודעתי להם שאני נוסע לארץ ישראל.

מרק ודוסיה

דוסיה

דוסיה נולדה בשנת 1912 כבתם של מרים לבית גוטליב מאודסה ומוניש חיים לבית פריזנט מפינסק. שלוש שנים אחריה נולד אחיה שורה ושנתיים מאוחר יותר נולדה אסתרה, אחותה.

המשפחה התגוררה באודסה שברוסיה, עיר הידועה במפעלים שהוקמו בה לעיבוד עצים. אביה, חיים מוניש עסק בעצים. עיסוקו נבע מכך שאודסה הייתה משופעת ביערות, אנשים קיבלו יער בחכירה, עיבדו את העצים, יצרו מהם חומרי גלם ואחר כך שיווקו אותם. כמו-כן היו בונים רפסודות מעצים וכך היו מעבירים את חומרי הגלם מערבה דרך הנהרות לכיוון הים הבלטי. בתקופה מאוחרת יותר שימש האב כמנהל בנק בפינסק. אשתו מרים הייתה עקרת בית.

מרים וחיים מוניש חיו באודסה עד שפרצה המהפכה ברוסיה ב-1920 ויהודים רבים ברחו מערבה לפולין, ביניהם דוסיה ומשפחתה שברחו הישר לפינסק, למשפחתו של חיים מוניש שהתגוררה במקום.
שאר ילדותה של דוסיה הייתה רגילה ומאושרת בחיקה של משפחתה האוהבת. בפינסק, למדה דוסיה בבית ספר יסודי ותיכון, ועם התבגרה, לאחר שסיימה את לימודיה בתיכון נסעה לוורשה ללמוד בבית ספר לאחיות מוסמכות ובחופשות נהגה לחזור ולבקר בבית.
בשנת 1940 נישאה דוסיה לבעלה הראשון, פאול אדלמן אך חודשים ספורים מאוחר יותר נאלצו להיפרד בשל המלחמה.

בשנת 1941, בעת שפרצה המלחמה בין ברה"מ וגרמניה, פינסק מבחינת מיקומה נמצאה על קו הגבול, ואנשיה נחשבו לשכבה לא נאמנה לשלטון ולכן סולקו לסיביר. דוסיה שברחה לסטולין,

לקרובי משפחה, הצטרפה להוריה עם הגלייתם לסיביר, למקום ששמו קמין על נהר האוב. רוב האנשים הועסקו בפקידות ואילו היא עבדה כרופאה כללית למרות שלא הוסמכה כרופאה אלא רק כאחות. לאחר תקופת שהייה בסיביר עברה דוסיה לנובוסיבירסק, מקום בו השלימה את לימודי הרפואה, תחום לא שגרתי לנשים באותה העת, והחלה לעבוד כרופאת ילדים.
בשנת 1946 עזבה המשפחה את רוסיה וחזרה לפולין, ולדוסיה הגיעה ההודעה שפאול אדלמן, בעלה, לא שב מהמלחמה.

דוסיה הבינה שמקומה איננו עוד בפולין ובליבה גמלה ההחלטה שהיא נוסעת ופותחת דף חדש בארץ ישראל. היא נסעה לגרמניה שם פגשה בי ויחד עלינו בדרך החתחתים לארץ ואילו הוריה עלו לישראל מאוסטריה בעזרת סרטיפיקטים רשמיים להם היה זכאי שורה, בזכות היותו חייל בצבא הבריטי בפלשתין. אסתרה וססה בעלה, שנישאו עוד ברוסיה נשארו באוסטריה, משם עברו לצרפת דרכה עלו לישראל במרץ 1948, מספר חודשים לפני קום המדינה. ובארץ, מעט אחרי, בשנת 1949, בנוכחות כל המשפחה התחתן שורה עם מרגלית.

למעשה, אל דוסיה התוודעתי במקום הריכוז של נוסעי הרכבת שנסעה לצרפת. היא ביקשה מאחד מידידיה שהכיר אותה מתקופת לימודיה בוורשה לערוך היכרות בינה ובינו. הקליק בינינו היה מיידי, ומאותו אותו רגע וקרוב ליובל שנים אחר-כך, היינו לאחד ומעולם לא נפרדנו.
כבר בראשית הקשר בינינו אני סיפרתי לה על המשפחה שאיבדתי והיא סיפרה לי על בעלה שנרצח על ידי הנאצים, על הוריה שנמצאים באוסטריה ועל כך שהיא נוסעת לאחיה שנמצא בארץ ישראל.

דוסיה לא הייתה יפייה במובן המקובל של המילה אולם הייתה לה אישיות כובשת ומלבבת. היא הייתה קרן אור לאחר ימים שחורים משחור.
חיינו יחד כבעל ואישה למרות שלא דיברנו על הטווח הרחוק. ידענו והרגשנו שהקשר שנרקם בינינו הוא קשר חזק והאהבה

שבינינו היא אמיתית, ולראייה הקשר החזיק מעמד ובצורה המוצלחת ביותר בכל השנים הבאות. את הקשר בינינו מיסדנו פעמיים. בפעם הראשונה בגרמניה, בנישואים אזרחיים במשרד ראש העיר, ובפעם השניה כשהגענו לחיפה בנישואים המקודשים על ידי רב.

את חיינו המשותפים התחלנו באותה תחנת איסוף שבה היכרנו, ליד הגבול, עת הצגנו עצמנו כפליטים גרמנים מפומרן. הוברחנו על ידי ארגון "הבריחה" מטעם ההגנה משטצין לגרמניה, לאזור האמריקני, למחנה העקורים של ליכטנאו, שהיה למעשה מחנה אונר"א מטעם השלטונות האמריקאים, שם עסקה דוסיה ברפואת ילדים במשרד הרפואי של אונר"א בעוד אני שימשתי כשופט לישוב סכסוכים בין יושבי המחנה.

בחודש ספטמבר שנת 46 התחלנו לעבוד במחנה "שארית הפליטה", דוסיה כרופאת ילדים מטעם אונר"א ואני כשופט בבית המשפט המקומי, ושהינו שם עד יוני שנת 47', הזמן בו החלטנו לעלות ארצה עם עלייה ב' שהייתה עליה בלתי לגלית וזאת למרות שדוסיה הייתה כבר בהריון.

בתחילת יולי 47' עלינו על הרכבת שנסעה מהמחנה לצרפת בלילה והביאה אותנו לרכב משא שחיכה להסיע אותנו בהמשך, בדרך לאוניה שתעלה אותנו ארצה. יצאנו בשיירה שארגנה "הבריחה", כשאנחנו מכוסים בברזנטים "פלנטיקה" (כיסוי שלא יראו אותנו),הישר למחנה ההברחה ד'ארנס במרסי שבצרפת. היה זה מחנה יהודי שהופעל על ידי קבוצת "הבריחה", קבוצה של שליחים מהארץ שעסקו בהעלאת מעפילים. במחנה זה לא שאלו מי נשוי למי או מהם היחסים בין האנשים - כולם היו כשרים לעליה.
ארבעה ימים מאוחר יותר הגענו ממחנה ד'ארנס לנמל פואט-סאיט שבצרפת, שם עגנה ה"פרזידנט וורפילד", לימים האקסודוס, האונייה שהייתה אמורה, לממש את חלומנו ולהעלות אותנו לארץ ישראל.

לא היה מעפיל שלא התנסה בעליה קשה, בהעזה ובחלום, ועם זאת לא היה סיפור שידמה לסיפורה של האקסודוס, אונייה שקשרנו גורלנו בה. בין ה- 29 ביוני לבין ה- 6 ביולי 47' הועברנו ממחנות העקורים ונמנינו על אלפי המועמדים להעפלה על האקסודוס. נקלטנו באחד מ- 12 מחנות הקליטה שהוקמו בסביבות מרסיי, ועשינו כמעט את הבלתי-אפשרי.
אקסודוס הפכה לסמל התקופה, "המדינה שבדרך", סמל "העפלה", סמל ההקרבה האישית, הגבורה, הנחישות והרצון לעלות לארץ ישראל.

ה"פרזידנט וורפילד", הייתה במקור ספינת שעשועים שנועדה לשאת עד 600 נוסעים ובוודאי לא 4500 נוסעים כפי שנדרש בהפלגה המיוחדת הזו, קיבולת שהייתה הרבה מעבר למותר. הצפיפות ששררה בה הייתה קשה והתנאים הסניטרים ירודים ובכל זאת האנשים לא התלוננו.

מרגלים אנגלים ידעו וראו שאמורה לצאת לדרך אונייה ובה מעפילים מצרפת לישראל. השלטונות האנגליים ראו איך האונייה יצאה בחושך ושלחו שלוש אוניות אנגליות שעקבו אחרינו מבלי שהרגשנו עד שכמעט והגענו לנמל בחיפה ורק אז קראו לעברנו ברמקולים: "חזרו לצרפת". לא נענינו לקריאה אלא להפך, שילמנו בכסף טוב לקפטיין האונייה על מנת שיבטיח את הגעתנו לא"י ולא יחזיר אותנו לצרפת וכך המשכנו לכיוון חיפה.
כל העת, העניינים על האקסודוס נוהלו על ידי שני אנשי הגנה: גד, הוא מיכה פרי, בנו של פרלסון, סגן ראש עיריית תל אביב דאז וחובשת ושמה סימה שמוקלר.
ההפלגה על האקסודוס הייתה קשה. דוסיה, שהייתה בחודשי הריון מתקדמים, גויסה על ידי סימה לטיפול בילדים הקטנים שזו להם הפעם הראשונה על אוניית מעפילים. מרגע זה כמו הופקעה ממני. מהלכת הייתה בין הסיפונים ומטפלת בילדים, בנשים הרות ובכל מי שזקוק היה לעזרתה.

בספר "פרשת אקסודוס", בהוצאת עם עובד, כותב ז'אק דרוז'י על דוסיה ומתאר את פעילותה:

..."משעה שהפליגו מהלכת דבורה בין הסיפונים. פתאום צעקה: "מהר! מים! מים! הצעקה עלתה מחלק בית החולים שבו מאושפזות הנשים הקרובות ללדת. אחת מהן נתקפה חבלי לידה. הרי זו אלמנה בת 31, בעלת ייסורים: בהיותה במחנה-השמדה נחטף ילדה הראשון מזרועותיה ועלה באש המשרפות.

מיואשת היא, ודברי העידוד של הכומר גראואל, המשבח את יופייה ומרבה לבקר אצלה אינם מצליחים להשיב לה את הרצון לחיות. כדי שתלד במיטב התנאים העבירה אותה סימה לתאו של קצין אמריקאי, ואותו ביקשה לעבור אל תא הצוות. בארבע לפנות בוקר נולד ילד, ומשקלו שני ק"ג ו- 700 גרם.

מאז עלייתה לאונייה חייכה עתה אמו לראשונה. נשימת החיים החדשה וטיפולן של סימה ודבורה מרגשים אותה ועתה היא אומרת כי רוצה היא לחיות ולגדל את ילדה בארץ, כדי לספר לו מה עשתה ההגנה בשביל להוציאה מהגיהינום שלה.
הרדיו הפנימי בישר את הולדת התינוק בשמונה בבוקר: נוסע נוסף באונייה. לציון המאורע פתחו 24 הרמקולים בשירת התקווה..."

ומאידך, היו סיפורים עם סוף שמח פחות, כמו סיפורה של פולה אחת הנשים ההרות הצעירות שמתה, והיה חשש שהדבר יגרום לפגיעה קשה במורל שאר הנשים ההרות. הכומר שהתלווה להפלגה אתנו באונייה עטף את הגופה והשליכה לים, אולם היה צורך לטפל בתינוק שנולד.

דוסיה לא איבדה עשתונותיה ומתוך ניסיונה, השקיטה את חששותיה של סימה. היא סיפרה לה שגם ברוסיה, בימי המלחמה הם נהגו להזין תינוקות בחלב משומר, והילדים שרדו, ואכן כך היה. השתיים חיפשו ומצאו על האונייה אישה בודדה, גניקולוגית במקצועה כבת ששים שנסעה מרוסיה לבתה בחיפה, והפקידה בידיה את הטיפול בילוד.

ובין לבין, תלו אנשי הגנה ששהו באונייה שלט והסבו את שמה של ה"פרזידנט וורפילד" לשמה מאז: "אקסודוס - יציאת אירופה תש"ז". בנקודת זמן זאת מתחילה "פרשת אקסודוס - הקרב על הים."

קרוב לחופי א"י, בשעה שלוש לפנות בוקר מיד כשנכנסנו למים הטריטוריאלים, מרחק 22 מילין מחופי הארץ, משחתת בריטית הורתה לנו לעצור, כי אנו במים הטריטוריאליים של בריטניה. לא עצרנו ואז החלו האנגלים תוקפים אותנו משתי משחתות. פתאומיות ההתקפה גרמה לכך שרק חלק מאנשינו שהיו אמורים להגן עלינו נמצאו בעמדה מתאימה, אולם משהחלו להגיב התפתח קרב אמיתי.

האנגלים ירו בנו בנשק חם ואנחנו הגבנו בנשק הלא- קונבנציונלי שהיה בידינו: 800 פחיות שימורים, תפוחי אדמה, חפצים דוממים, בקבוקים וקרשים, מכל הבא ליד. לא נתנו שיתקרבו אלינו, נלחמנו גברים ונשים אלא שדל היה כוחנו מולם. סבלנו מפגיעות בנפש, מהרוגים ופצועים אך גם הם לא יצאו נקיים, פגענו בהם ככל שיכולנו.

אלא שאז היפנו שתי המשחתות חרטומן אלינו ונגחו בנו בעוצמה רבה וביקעו את האונייה. היה זה בעצם סופו של הקרב. שבע פעמים ננגחה האונייה עד שקרסה. אלפי אנשים דשדשו במים עד ברכיהם, אחרים עודם לוחמים, לאנשינו שלושה הרוגים מהם שני ילדים וכעשרים פצועים מכדורים, חלקם קשה, הנאספים על ידי המשחתות. למעלה משעתיים וחצי נמשך הקרב והוא הסתיים רק כאשר ברור שהספינה עומדת לטבוע.
לאחר הקרב האנגלים השתלטו תפסו את האונייה, לקחו בשבי את אנשיה, את הפצועים העבירו לקבלת טיפול ואת הנותרים הכניסו למרתפים בתחתיתה. 4500 איש מצופפים במרתפים, בתנאים נוראיים, כשפשענו היחיד הוא היותנו יהודים השואפים להגיע למקום מבטחים.

האנגלים גררו את האונייה לחיפה, שם, בערב שבת, חולקנו בצורה מקרית ודי שרירותית לשלוש קבוצות ולשלוש אוניות גירוש, אוניות כלוב: "אושן ויגר", ראנימיד פארק" וה"אמפייר רייוול". השלטונות המנדטוריים החליטו להחזיר אותנו לגרמניה במקום לקפריסין.

מי שנמצא על סיפונה של האקסודוס ביום בו נגררה לחיפה, לא ישכח לעולם כניסה זו. המעפילים, מלוכלכים, עייפים וסחוטים עומדים שקטים ומסתכלים בעיניים כלות בבתיה של חיפה. כה קרובה הייתה כבמגע יד וכה רחוקה ובלתי מושגת.
ואז, מבלי שאיש יחליט התפרצה שירת "התקווה." האנגלים נשארו נדהמים וחסרי מלים בעוד קהל רב שבא לנמל נדחק לגדרות להתקרב אלינו.
רק מי שעבר כמונו שואה יכול היה להבין הרגשה זו וטעמו המר של חלום המתנפץ ונמוג.

האונייה שלנו נקראה ה"אמפייר רייוול" ונמצאו עליה כ- 1500 איש, במרתפים, בתנאים לא-סניטריים. בין המעפילים על האונייה נמצאים גד, הוא מיכה וסימה, המצמצמים עצמם ביני ובין דוסיה. מיכה, איש ההגנה, שתפס מיד פיקוד על האונייה ניסה מחד לפתור בעיות, להקל על מצוקותיהם של המעפילים שנגרמו בשל הצפיפות הנוראה, ומאידך לארגן את האנשים והקשר עם שתי האוניות האחרות ועם החוף.

הוא עשה עבודה נפלאה ואני השתדלתי בדרכי, לקבל ממנו הוראות, להעבירן הלאה ולעזור ככל יכולתי. וכך, בתנאים לא-תנאים הגענו לצרפת, לפורט-דה- בוק, שם השלטונות הצרפתיים ניסו לפתות אותנו ולהעניק לנו את הכבוד להיחשב אזרחים צרפתים במידה ונסכים לרדת. כל זמן שהיית האוניות בפרט-דה-בוק ניסו הבריטים, באמצעי תעמולה שונים, להצדיק את מעשיהם.
מנגד, אנשי הגנה שטו אחרינו, ניסו להקיף את האונייה בעוד קריאתם מהדהדת ברמקולים שבידיהם, קריאה שאני מסוגל לשמוע גם כעת: "לא לרדת". הגענו לנמל פורט דה-בוק בצרפת

ביום חג לצרפתים, 14 ביולי, הוא יום כיבוש הבסטיליה, ולא ירדנו מהאונייה, העדפנו לקבל את סמכות ההגנה והוראותיה ונשארנו במרתף האונייה האנגלית, לבד מהילדים החולים שהוכרחו לרדת עם אמותיהם. בפורט-דה-בוק נשארו האוניות כחודשיים.
ידענו שאנחנו חייבים להגיע לארץ, לא הייתה ולא הועלתה כל אפשרות אחרת מבחינתנו, וכולנו הבנו זאת.

בפורט-דה-בוק השרב היה כבד, השמש ליהטה באכזריות, מים לא היו בנמצא על האוניות, האנשים היו מלוכלכים ומיוזעים. בחום בתוך האוניות היה ללא נשוא. רוב האנשים נאלצו להישאר במרתף והבריטים כיסו את פתח המרתף. ברזל בטן האונייה להט והפיח אש סביבו.

על דוסיה הוטלה מטלה נוספת מלבד הטיפול בילדים. היה עליה לאשר בכתב כשהגיע אליה ילד חולה והאנגלים דרשו שירד לקבל טיפול בחוף כשאמו מתלווה אליו, אך היא השתדלה למנוע מתן אישורים אלה כדי שהמעפילים לא ינשרו בדרך ויגשימו חלומם לעלות לארץ ישראל. היא האמינה בכל ליבה שיש לעודד את האנשים להישאר על האונייה אחרת לא תמצא להם דרך להגיע לארץ ישראל. כך שלמעשה גם רוב הילדים החולים נשארו על האונייה, שם היא ארגנה בי"ח קטן ובעזרת התרופות שקיבלנו מההגנה ריפאה אותם.

בנוסף, אמהות לילדים החולים באדמת לא הורידו את ילדיהן מ"האמפייר רייוול" וזאת הודות לנסיוב "ששאלה" דבורה מבית החולים והזריקה לילדים, וכך העזו האמהות להחביאן בספנות. הן ידעו שאם יפנו אל הרופא השוויצי, רשאי יהיה לתבוע את הורדתן ליבשה.
בודדים היו אלה שירדו מ"האמפייר-רייוול", ולא מעט היה זה בזכות דבקותה של דבורה לעבודתה ולחולים בהם טיפלה. מעולם לא דרשה מאחרים את אשר לא נתנה מעצמה.
היא, שטיפלה בכולם, לא התייחסה לעובדה שהיא עלולה להידבק מאחר והייתה בהריון, והשקיעה מאמצים באלו שהיו זקוקים לה.

בצרפת, לאחר שהייה של כשלושה שבועות התארגנה שביתת רעב בת יממה באוניות הכלוב. המעפילים התבקשו להפסיק לשבות כי החום והשהות בהן הייתה בלתי נסבלת ופתרון לא נראה. על האנגלים הופעל לחץ בינ"ל אולם מציאתם של שני סרג'נטים שנחטפו בידי האצ"ל תלויים, מקשיחה שוב את עמדתם.

בינתיים, אנשי ההגנה שעל האונייה היו בקשר מתמיד עם החוף. חבילות מזון ותרופות שיועדו למעפילים, הועלו על ידי אנשי ההגנה שהתחפשו לרופאים ולאחיות. דוסיה, בשל תפקידה, נמצאה על הסיפון העליון, שם הוקם בית-חולים נייד, ואני כבעלה יכולתי להצטרף אליה.

בנוסף, האנגלים אפשרו לי לנוע בין המרתפים ובין הסיפון, וכך יכולתי להעביר הודעות מאנשי ההגנה שהתערו בין המעפילים ובין האנשים על הסיפון ובין הפעילים שעל החוף.

בכל פעם חיפשתי דרך מקורית שונה להעביר את הידיעות כדי שלא יראה הדבר חשוד וכדי שלא אתפס. באחת הפעמים, התקבלה הודעה בסיפון העליון שהייתה חייבת לעבור למיכה, ובנהירות. במקרה זה רתמתי לעזרה את אחת המטופלות של דוסיה.

אישה זו שהרגישה לא טוב ובאה להיבדק עברה אצלנו שיפוץ קל. בגדיה מולאו סמרטוטים כאילו והייתה בהריון והגיעה שעתה לרדת, ומאחר ולי היה אישור מהאנגלים ללוותה, הצלחתי להעביר בדרך זו את ההודעה למטה. ככלל, הדרכים להעברת הידיעות לא היו חשובות, מה שחשוב היה שההודעות הגיעו ליעדן.
אחרי כשלושה שבועות שהייה בצרפת, מיכה החליט שיש לדאוג ולעורר את דעת הקהל העולמית לפני שכל הנושא ירד מעל סדר היום הבינלאומי. הוא החליט שיש לפוצץ את האונייה, אך לאחר

שהמעפילים ירדו ממנה כדי שלא יפגעו. אלא שלא פשוט היה הדבר, וגויסתי לעזור.

בספרו "פרשת אקסודוס", כותב ז'ק דרוז'י על פרשת הפצצה (עמ. 224): "גד זקוק לפצצת-השהיה, כדי לפוצץ את האונייה ביום הגירוש. אין כל כוונה לסכן חיי אנשים, אלא לעורר את דעת הקהל, העלולה לשכוח את המעפילים, על ידי התפוצצות הנשמעת יותר משביתת-רעב. אך שימו לב: אף מילה למוסד!" . . . . . בעיה אחרת: כיצד יובא החומר לאונייה? הודעות שהועברו במזון או בבגדים נפלו בידי הזקיפים. מה יהיה על האבקה, הנפצים, העפרונות? מכל-מקום עליהם להפחית את הסכנה ולהעלות כל פריט לחוד.

"האחות" מרגה מוסרת לידי רופאת-הילדים דבורה, הנהנית מאמונו המלא של הרופא הצבאי מאדי, מכתב אל השליחים, ובו הודעה על משלוח מצות לשבת, הששה-עשר באוגוסט, ובקשה לפתוח את החבילות בזהירות, לפי שיש בהן גם חומר בשביל הספנות." בעלה של דבורה, מרק, יאחסן את החומר באחד המקומות בסיפון, המשמש מחסן. סירת-האספקה הביאה את "לחם-הקודש" בשתי הפלגות, בשישי ובשבת. בחבילה הראשונה מצא מרק בין המצות הפריכות מקלט רדיו.

למחרת מצא בשלוש חבילות, המסומנות באותיות עבריות הפוכות, לבני-נשים המלאים קמח משונה. מכיוון שלא ידע מהו קמח זה, הטמין אותו לפי שעה בארון-בגדים, בסמוך למרפאה. אחד הקורפורלים הבחין בתנועותיו שנראו לו חשודות, וסיפר על כך למייג'ור. הלה מפקפק ודוחה את החיפוש בערימת הבגדים ליום הראשון. אך בבואו לחפש מצליחות שתי אחיות צעירות, הנמצאות כאן לא במקרה, להסיח את דעתו על-נקלה.

מרק מנצל את ההשהיה ומסלק את שלוש החבילות. הוא הופך אותן לכר בסוכה הסמוכה ל"חדר-העבודה" שהותקן בשביל אשתו, והמשמשת גם לו חדר-שינה. למחרת בודקת דבורה אישה

הרה בחדרה, וטומנת צרור אחד מתחת לשמלתה הרחבה. החולה ירדה אל הספינה, כשגזרתה שופעת קצת יותר. . .
לימים, המבצע אמנם ייכשל אבל לא בשל כשל בארגון אלא פשוט בשל חוסר מזל גרידא.
אני זוכר בבהירות רבה את הפרשה. אנשי ההגנה החליטו שאחרי שירד אחרון המעפילים יש לפוצץ את האונייה. את חומר הנפץ היו אמורים לקבל מהחוף בין חבילות המזון. מאחר והאנגלים אישרו שאני אהיה זה שמקבל את החבילות ומוריד אותן למטה, ניצלתי זאת. באחד הימים קיבלתי חבילת מצות שהייתה מיועדת לילדים החולים. בתוך החבילה היה חומר שלא זיהיתי.

ידעתי שאנשי ההגנה מחכים לחומר והקפדתי מיד להחביאו מעינם הבולשת של האנגלים. המקום הראשון שעלה במוחי היה התא בו דוסיה ואני ישנו. כפי הנראה בכל זאת עוררתי חשדם של האנגלים מפני שלא עבר זמן ושתי נשים ששימשו כאחיות והיו שותפות לסוד, הודיעו לי שעומדת להיערך ביקורת. האנגלים, כצפוי, לא אחרו להגיע אלא שאני הספקתי בינתיים למצוא פתרון:

לפני ביצוע הביקורת החבאתי את חומר הנפץ מתחת לכרית ונשכבתי במיטה תוך שאני מעמיד פני ישן. יכולתי להרגיש את הפחד המחלחל בי ועובר לאורך שידרתי. מחד חששתי להרים את ראשי מהכר פן האנגלים יגלו את החבילה ומאידך פחדתי שהחומר יתפוצץ לי באוזן ויעיף את ראשי ממקומו.

למזלי הביקורת עברה בשלום אך סופו של הסיפור שכל הטרחה הייתה לחינם מאחר והפצצה לא התפוצצה. והסיבה: - פנצ'ר. המעפילים שהובאו אל חופי המבורג שבגרמניה ירדו בשקט ובסדר רב מדי מהאונייה, עובדה שעוררה חשדם של האנגלים שפתחו מיד בחיפוש. ואילו הפצצה הכזיבה, ברגע החשוב היא פשוט לא פעלה ולא התפוצצה.

וכך, לאחר נדודים על הים הגענו להמבורג שבגרמניה, למחנה סונגארדן, שם הוכנסנו למחנות, כשאנשיה של כל אחת מהאניות

הופנו למחנה שונה באזור האנגלי, תחת שמירה חמורה ושם נשארנו עד להכרזת המדינה בכ"ט בנובמבר 1947.
במחנה סונגארדן המשיכה דוסיה לטפל בילדים החולים למרות שקרב זמנה ללדת, בעוד אני התמניתי כחבר הוועד שניהל את החיים במחנה.
הוועד מנה חמישה חברים כשלכל אחד מאתנו היה תפקיד מוגדר. בשל השכלתי כעו"ד כעורך-דין, שימשתי כשופט והטלתי גם עונשים על אנשים שביצעו מעשים אי-לגלים דוגמת גניבה וכדומה. בנוסף, שימשתי כמתווך בין אנשי אונר"א לבין אנשי המחנה, ובמסגרת תפקידי זה היה עלי לנסוע למינכן לסדר עניינים שונים שנגעו לפעילות השוטפת במחנה.
החיים במחנה התנהלו במידת האפשר במעין מסגרת רגילה. גרנו בצריפים, הקמנו במקום בית-ספר לילדים, דיברנו באידיש ובפולנית, שמרנו על חוק וסדר והשתדלנו גם לקיים קשר רצוף עם האנשים שמחוץ למחנה.

מנינו כ- 1500 איש, ועברנו מדי יום ביקורות וספירה מתמדת של האנגלים, ממש כמו בבית-סוהר. ובכל זאת, מדי פעם השתדלנו להבריח החוצה את מי שרק הצלחנו, ולמרות שהיו פחות אנשים במחנה, לאנגלים תמיד התאים מספר האנשים שספרו. לפי הספירה שלהם מעולם לא חסר ולו איש מתוכנו. הסיבה לכך הייתה תרגיל קטן שנקטנו בו: הקצין האנגלי היה מגיע כדי לספור אותנו ואנחנו מיד נתנו לו משהו לשתות בתוספת סכום כסף לרפד את העסקה, ובעוד הוא מתענג על המשקה אנחנו היינו "ממלאים תפקידו" וסופרים את האנשים במקומו.

שינוי במדיניות האנגלים אפשרה ליהודים השוהים במחנה לעלות טיפין טיפין לארץ, אך שנינו החלטנו להישאר עד לסיום תפקידנו.
מאז שירדנו מהאמפייר רייווייל, בשלושה בנובמבר, נשאנו בכיסינו את הסרטיפיקטים מס' 11, ו- 12 שניתנו בידי גד, בשם "ועד אקסודוס" באמסטאו. לא ניצלנו אותם מאחר וכעבור חמישה ימים ילדה דוסיה.
בנובמבר 47' קיבלה דוסיה צירים חזקים והועברה לעיר ליבק, לבית היולדות הממוקם קרוב למחנה, אליו הובאו הנשים שכרעו

ללדת ושם נולדה בתנו הבכורה אסתי, שנקראת ע"ש אמי אסתר שנספתה בשואה. כדי שתזכה ביחס טוב, שילמתי לבית החולים בכסף וגם בקונסרבים (שימורים) שקיבלתי מישראל.
מספר ימים מאוחר יותר, בכ"ט בנובמבר 47', שמענו את ההצבעה באו"ם וההחלטה על הקמת מדינת ישראל. באותה עת, הייתי יו"ר הוועד המקומי במחנה וחגגנו בהתלהבות גדולה את המאורע. לרגל האירוע נשאתי נאום לפני האנשים, ובחגיגיות רבה שרנו את "התקווה" והתכוונו לכל מילה ששרנו.
בסונגארדן חגגנו גם את יום הקמת המדינה שחל בתאריך 15.5.47 שמחים ומייחלים להגיע לארץ ולחיות בה.

אחרי הקמת מדינת ישראל שהיינו עוד במחנות, שם אנשים היו כבר חופשיים וחיכינו לאפשרות להגיע ארצה. לא עזבתי את המחנה עד שאחרון האנשים יצא ממנו, היינו בין שבעים העולים האחרונים מהאקסודוס באונייה קדמה.
ובתאריך 3.9.48 לאחר 15 חודשים בדרך, עלינו על האונייה הישראלית "קדמה" והגענו איתה לחופי חיפה, לישראל, שזכתה ארבעה חודשים לפני כן בעצמאותה.

בנמל חיפה קידם את פנינו שורה, אחיה של דוסיה ששירת בבריגדה, בכל אותו זמן עד העלייה, היינו בקשר עם העולם החיצון באמצעות אנשי בריגדה שליוו את האונייה, וכך כתבתי לשורה מכתב שאנחנו נתונים במצב קשה וכנראה נגיע לארץ. בפגישה עם שורה ההתרגשות הייתה רבה. לא רק עצם העלייה לארץ אלא נוספה לה העובדה שהייתה זו פגישה שהתקיימה לאחר 11 שנות פירוד, בהן לא התראו השניים.

אני את שורה לא הכרתי לפני-כן ומאוד הערכתי את קבלת הפנים שלו. מהנמל הוא לקח אותנו לדירה ברח' אחד העם בתל- אביב שם הוא התגורר עם עוד מספר שותפים לדירה. גרנו שם כשבוע עד שהסוכנות סידרה לנו דירה בבתי גאולים ברמת גן, בדירת שיכון, יחד עם הוריה של דוסיה, אחותה וגיסה.

הוריה של דוסיה, שהגיעו לארץ כשנה לפנינו בעזרת סרטיפיקטים (אישורי ממשלה שיש לאדם זכות לעלות לארץ) שהשיג להם שורה, שהיה באותה עת חייל בבריגדה, אחרי שנתיים של מאמצים. השניים קיבלו דירת שיכון קטנה, בקושי חדר אחד עם מטבחון ומרפסת קטנה, אבל לנו היא שימשה כקורת גג מושלמת. בחדר זה גרו ההורים מרים ומוניש, אסתרה וששה שגם הוא הגיע בינתיים ארצה, דוסיה, אני ואסתר, בתנו הקטנה.

אני התחלתי לחפש עבודה, והשתמשתי במכתב המלצה שהיה בידי, מכתב שקיבלתי בזמנו באונייה לפני שהוצאנו מהמרתפים והורדנו לחוף גרמניה. במכתב שנכתב על ידי מיכה לאביו, סגן ראש העיר תל אביב, אליעזר פרלסון (פרי), ביקש מיכה שאביו יעזור לנו להתקבל לעבודה. ואכן המכתב עזר.

אני נזכר בפעם הראשונה בה פגשתי את פרלסון בבניין עיריית תל אביב. אז עדין לא יכולתי לדבר עברית והצעתי שנדבר אידיש. פרלסון ענה שבאידיש הוא אינו רוצה לדבר, אך לדבר רוסית הוא מוכן. בשפה זו התנהלה בינינו שיחה שהובילה לשנות עבודה משותפות רבות.
באותה עת, מלבד עיסוקו בסגן ראש העירייה, שימש פרלסון גם בתפקיד מנהל המזון ובמסגרת זו הוא החליט לקבל אותי לעבודה, וצייד אותי במכתב למנהל המזון במשרד המסחר והתעשייה, שם התחלתי לעבוד ושם גם רכשתי את מיומנות השפה העברית.

פרלסון היה אחראי גם על הבריאות, וסידר לדוסיה עבודה במשרד הבריאות בתור רופאה בבי"ח איכילוב.
צעד נוסף לקראת העתיד היה כשהצלחנו גם לקבל חדר בשיכון בתי גאולים ברמת גן, סמוך לדירה של ההורים, שם התגוררנו עד לשנת 1952, בשנים אלה דוסיה עבדה כרופאה בקופת החולים שבבני-ברק ואילו אני התחלתי לעבוד ביפו, במשרד התעשייה כפקח.

עבודה וקריירה במשרד התעשייה

תחילת הקריירה שלי במשרד העבודה הייתה בתור פקח תרנגולות. היו אלה שנות הצנע של דב יוסף, בהן הונהגה מדיניות של קיצוץ. לאנשים הוקצבו נקודות איתן היו רוכשים את מוצרי היסוד. כמו בכל זמן של מצוקה וחוסר, היה זה פתח לשרלטנים ולעוסקים במסחר בשוק השחור, כשהכוונה למבריחים.

כדי למנוע תופעות של עושק, הוצבו על ידי משרד התעשייה מוקדים שאוישו על ידי פקחים, שאף עסקו בסריקות ובבדיקות. בתפקידי זה תפסתי תרנגולות וביצים, קמח, מלח וסוכר, ובעצם כל מגוון מוצרים שנתנו במנות בהקצבה. לאחר שהיו נתפסים מפקיעי המחירים שעברו על החוק, נהגנו להעמיד אותם למשפט. היו כאלה שהיו להם נסיבות מקילות והתייחסנו לכל מקרה לגופו. כמו למשל כשמבריח ניסה להוכיח שיש חולה במשפחה ואז הקלנו עמו והוא היה מקבל חזרה את הדברים או להפך, כשגילינו שאין הדבר נכון נהגנו למכור או להעביר את המוצרים, בהוראת שופט, ואת התמורה העברנו לגופים דוגמת בתי חולים. זמן קצר אחר-כך, התמניתי לתפקיד ראש קבוצה, כשתחתי מוצבים עשרה פקחים. ככל שהורע המצב הכלכלי כן גברה התופעה של הפקעת המחירים. הגדילו להפקיע מחיר בעלי מסעדות שגבו במסעדותיהם כמה אוכל שרק רצו.

הדבר הוביל לצורך בחקיקה בנושא ואכן בכנסת חוקקה את חוק הצגת המחירים: על פי חוק זה על כל שולחן במסעדה חייבת

להיות מוצגת רשימת המאכלים המוצעים במקום ומחיריהם. כמו כן חייבת רשימה דומה של מאכלים ומחירון בכניסה למסעדה. מתפקידי ותפקיד אנשי היה לוודא שהחוף נאכף כנדרש. במידה ולא מצאנו שהחוק נשמר, דהיינו לא היה למסעדה מחירון מוצג היו אנשי עורכים דו"ח וממלאים פרוטוקול, אותו הביאו אלי, ואני לאחר בדיקה ועיון נוסף בחומר החלטתי אם להעבירו ללשכה המשפטית. השלב הבא בוצע על פי חוק האכיפה, משמע הזמנה למשפט, ממנו המסעדנים פחדו, פן יילקח מהם אישור הפעלת המסעדה.

ראיתי בעבודתי טעם רב, וגם הרווחתי לא רע, 60 ל"י לחודש, סכום לא קטן לאותם ימים. לא הרגיז אותי שאנשים הפקיעו מחירים, מאחר וידעתי שזה טבעו של האדם שרוצה להרוויח כמה שיותר, אלא שלא יכולתי להסכים עם כך, ולא התאים למערכת הערכים שלי.
בנוסף, דרשנו שיהיה על כל מצרך מחיר בהתאם לחוק המצרכים והשירותים, ואני הרגשתי אחריות כלפי הציבור כמו גם כלפי מעסיקי כממלא תפקיד חיוני באכיפה של חוק זה על-ידי מפקיעי מחירים.

נכון הוא שעם הגיעי ארצה האמנתי שאעסוק בעריכת דין, ושיננתי ולמדתי במשך ימים את חוקי המדינה, ודווקא בבחינה האחרונה נכשלתי. יכולתי לגשת למועד נוסף אבל החלטתי לוותר משיקולים קרים: היה לי מקום עבודה טוב ובטוח, ידעתי שיש לי אפשרויות רבות להתקדם וחבל היה לי לוותר על כך וללכת אל הלא נודע. ואכן, במשך השנים התפקידים שמילאתי התרחבו וקודמתי וגם סמכויותיי התרחבו. במשך תקופה ארוכה מילאתי תפקיד כמנהל מחלקת יחסי הציבור וטיפול בתלונות בשטח המזון. בהמשך עברתי ליחידה שמטרתה הייתה לדאוג לאספקת מזון בשעת מלחמה (מל"ח- משק לשעת חירום), ביחידה בה הגעתי לתפקיד מנהל מחוז תל- אביב.

בשנת 67', בימים שלפני מלחמת ששת הימים, שימשתי כאחראי על מערך הגנרטורים לשעת חירום מטעם המחוז, שהשתרע מבאר

שבע בדרום ועד נתניה בצפון. בתוקף ובמסגרת התפקיד, הייתי חייב לנסוע לכל המפעלים עליהם הוחלט כנחוצים ברחבי המחוז, מפעלים שייצרו אורז, סוכר, שמן, וגם במאפיות וממגורות, לבדוק ולדאוג שירכשו גנרטורים לשעת חירום.

הייתי משכנע אותם להשתמש בהלוואה שהוצעה להם למטרה זו על ידי משרד התעשייה וניתנה בתנאים מועדפים. חלקם הגדול התנגד בתחילה להשקעה שנדרשה בטענה שמדובר בסכום כסף גדול, מה גם שלדעתם ההשקעה אינה מכסה עצמה וכדו', ואפילו ההלוואה לא בכל המקרים עזרה. במקרים אלה, מאחר וראינו חשיבות גדולה ביכולת ההפעלה של המפעלים בזמן חירום, התנינו את רשיון העסק בגנרטור.

לא הייתי בודד במערכה. הפרטנר שלי לנושא היה תת-אלוף ברקת (מיל.), שהיה אחראי להספקת המים, שהתמקד בעיקר במועצות וברשויות המקומיות. עבדנו כצמד, נסענו יחד למפעלים השונים ובעוד הוא מטפל בנושא המים אני טיפלתי בנושא המזון. שיתוף הפעולה בינינו היה מוצלח ביותר. מצאנו שפה משותפת והאמנו שאנחנו פועלים עבור מטרה חשובה.

אני זוכר שיום אחד, בזמן מלחמת ששת הימים, הגיע למשרדנו שר התעשייה דאז, חיים בר-לב ואמר: "צוקרפיין, אני רוצה שאתה תדאג רק ללחם וחלב - לחם בשביל הגדולים וחלב בשביל התינוקות." ואכן כך עשיתי, אלא שלצורך זה יש הכרח דווקא ב...מים, שכן תנובה זקוקה למים כדי לנקות מכליה, בכדי שהחלב לא יחמיץ... דומה הדבר לתרנגולת והביצה והשאלה הנצחית: מי ביניהם קודם למי...

מאז הוקם מל"ח (משק לשעת חירום) הייתי חלק ממנו. במל"ח היו תחומים שונים כשבכל תחום אחראי המשרד הממשלתי המתאים כגון בתי החולים שהיו באחריות משרד הבריאות או תחום החקלאות שטופל על-ידי משרד החקלאות או כל תחום המזון שהיה באחריות משרד התעשייה. החשיבות בגוף דוגמת מל"ח היא בהפעלה נורמלית ככל שאפשר של המשק והמפעלים

החיוניים בשעה שאנשים מגויסים והמכוניות מגויסות, והספקה שוטפת של המוצרים לשווקים והשירותים החיוניים לאזרחים.

מאחר ומשרדים שונים היו מעורבים במל"ח, היינו עורכים תרגילים משותפים. לדוגמה, תרגלנו מה קורה במקרה ופצצה נופלת על מאפייה וכתוצאה מכך האוכלוסייה נשארת בלי לחם. במקרה כזה היה עלינו לדאוג שמאפייה אחרת תמלא מקומה של המאפייה שנפגעה.

בדומה, היו בפיקוחנו מוצרים שכמות מסוימת וקבועה מהם הייתה מאוחסנת במפעלים שיצרו אותם, כגון תה או קמח, ומתפקידי היה לערוך בדיקות-פתע במפעלים ולוודא שהסחורה לא נמכרה.

בתקופה שפרצה מלחמת יום הכיפורים, שימשתי כסגנו של צבי לנמן, מנהל המחוז מטעם משרד התעשייה. אני זוכר את השעה בה הוזעקתי על ידי שלומית. כל אותו יום, כמנהגי, שהיתי בבית הכנסת והתפללתי, ולפתע אני רואה את שלומית לידי, לבושה בשמלה, דבר שהיה חריג אצלה ומבוהלת. היא סיפרה לי שקיבלה הודעה לקרוא לי שאמהר לירושלים. ברור שתוך דקות מעטות יצאתי לדרך ובמסגרת זו עברתי את המלחמה וזכיתי באות מלחמת יום הכיפורים, חייל בן 66.

במסגרת עבודתי במשרד התעשייה קיבלתי אות הערכה. היה זה כאשר ברקת, שעבד לצידי תקופה ארוכה פרש, ובמקומו נכנס לתפקיד רמ"ט מל"ח חדש ושמו זייד. זייד, שלא התמצא עדיין במשרד, ביקש ממני שאכניס אותו לעניינים ואסביר לו על תחום המזון מבחינת ההיבטים המקצועיים השונים.

אחרי שלמד את הנושא, הגיע זייד למסקנה שישנם אנשים במחלקה הראויים להוקרה על פעילותם ועל עשייתם. חשב ועשה. וכך, מספר אנשים, ובתוכם אני, זכינו במדליה על פעילותנו במסגרת מל"ח.

אני לא חושב שמה שעשיתי היה ראוי למדליה, אבל כפי הנראה היו שחשבו אחרת. קיבלתי תעודת הערכה ואת אות מלחמת יום הכיפורים, ושמחתי בהם.

טקס קבלת המדליות התקיים בתל- אביב, והיה חגיגי ומרשים. יהודה ניצן, יו"ר ועדת מל"ח פיקוד המרכז וצבי לנמן, הממונה מטעם משרד התעשייה ומנהל מחוז תל- אביב והמרכז העניקו את האותות והוכיחו שהעבודה הקשה למרות שלא נעשתה כדי לקבל פרס, זכתה להערכה.

למרות שהייתי אמור לצאת לגמלאות בגיל 65 - המשכתי לעבוד. הממונים עלי במל"ח האריכו לי את חוזה העבודה עד לפרישתי שמונה שנים נוספות מאוחר יותר, בשנת 1980, עת מלאו לי 73 שנים, ורבע מאה שנים לעבודתי במשרד התעשייה.

צהלה - בית ומשפחה

בשנת 1950 החלו לבנות ולהקים את שיכוני צהלה עבור אנשי הצבא ועובדי משרד הביטחון. היות ושורה היה איש צבא ואביו מוניש, החל גם הוא לעבוד במשרד הביטחון בתפקיד מנהל חשבונות, השנים קיבלו זכות להשתקע בצהלה ובנו להם 2 בתים. אנחנו רצינו להיות בקרבתם וכך בשנת 52', הצלחנו להגיע ולבנות בית קטן ברמת החייל, שעל גבול צהלה. דוסיה, שהמוניטין שרכשה עמד לזכותה, החלה מקבלת חולים, ילדים מצהלה שהגיעו עד אליה, לרמת החייל, למרות שהדרך לא הייתה נוחה.

בסוף שנת 56' הצלחנו למכור את הבית ברמת החייל ולקנות בית מרווח בצהלה, ברח' בניהו 9. בינתיים דוסיה עבדה כבר בהדר- יוסף כרופאת ילדים, והגיע הזמן להרחיב שוב את המשפחה, ואכן

לשמחתנו בתאריך 6.3.57 נולדה לתוך משפחתנו שלומית, בת הזקונים, שנקראת על שמו של אבי, שלמה, שנספה בשואה.

את שני החדרים הנוספים בבית בניתי אני. הבאתי אנשים ואמרתי להם בדיוק מה שאני רוצה ומתכנן. השקעתי בגינה, הבאתי פועל ויישרנו את השטח ואחר כך תכננתי את הגינה. את כל מאודי ואת כל זמני הפנוי, ובמיוחד השבתות השקעתי בעבודה בגינה. כל עץ היה מתוכנן וכל פרח. רציתי שיהיו פרחים רבים שיוסיפו צבעוניות לגינה, ושלומית הייתה זו שטיפחה אותם עד שקובי נרתם לנושא, וכמו כל דבר הוא עושה אותו ביסודיות. נהגתי לשבת בגינה ולקרוא עיתון ואני נוהג כך גם היום אם כי פחות. מאחר ואסור לי לשבת בשמש, אני יושב בצל ונהנה מהשקט.
למרות השעות הרבות שהקדישה דוסיה לעבודתה היא הייתה אמא ורעיה מצוינת, אנושית, קשובה ונעימה. הבנות ספגו ממנה ערכים טובים, אהבה ופתיחות ויכולת נתינה, אם כי בגיל צעיר מאוד החליטו שהן רופאות לא תהיינה, וזאת לאחר שראו איך היא מעולם לא מסרבת לטפל בחולה, גם אם מדובר בשעות המנוחה שלה, בלילות או בחגים, הטרדות לצורך ושלא לצורך.
החיים בבית הסתובבו סביב העבודה של דוסיה. לא אמרתי לה די כי זה סיפק אותה ולא ראיתי טעם בלקיחת סיפוק זה ממנה. דוסיה התעניינה בקורה אותי בעבודתי ובמקביל נהגה לשתף אותי ולספר לי על מחלותיהם של הילדים. ידעתי של מי כל ילד ולפעמים הייתי גם נוקט עמדה, כמו במקרה של אם שהייתה מגיעה כל שני וחמישי עם הילד.
אותה אם ידעה שלילד אין כלום ובכל זאת, כדי להיות בטוחה היא הייתה מגיעה. הייתי מכנה מקרה כזה כ"נוניק", מה גם שאפילו אני כבר יכולתי להעניק את הטיפול שלא נדרש...
במקרה כזה נהגתי לומר לאם ש"זה לא בשביל ד"ר צוקרפיין", וכך הייתי עוזר לדוסיה, שלה בוודאי לא היה מתאים והיא בוודאי לא הייתה עונה תשובה כזו, אבל היו אמהות שהטרידו אותה ללא בושה.

לכל אורך השנים עשתה דוסיה חיל בעבודתה וראתה בעבודתה שליחות. היא עבדה בקופת החולים עד שיצאה בשנת 76' לגמלאות והיא בת 64, אך בפועל ולמעשה, דוסיה מעולם לא פרשה לגמלאות. היא המשיכה לעבוד בבית עוד שנים בתור רופאה עצמאית שרבים משחרים לפתחה בכל שעות היממה, עד שנת 1984, עת פגעה בה המחלה.

אסתר ושלומית

אומרים שהתפוח לא נופל רחוק מהעץ, ובנותיי באופיין הוכיחו שספגו ממני אי אלו גנים, בנוסף לתכונות הברוכות שירשו מדוסיה, כמובן.

אמנם אסתר ושלומית נולדו בהפרש גדול, עשור שלם, ומסיבה זו חוו ילדות שונה, ועם זאת, קישרה ביניהן תכונה דומה אחת: השובבות, שכפי הנראה ירשו אותה ממני. מאז ילדותן התברכו שתיהן בחשיבה יצירתית ביותר, שהופנתה באותה עת לאו דווקא לכיוונים המתבקשים.
שלומית הייתה הסיבה להקמת הגדר החיה בגינה. והסיפור כך היה: באחד הימים, כששלומית הייתה כבת שלוש, התחבב עליה אחד הכלבים המשוטטים באזור. בלי שתחשוב פעמיים, יצאה מחצר הבית ורדפה אחריו עד לקופת החולים שבצהלה, מרחק מספר רחובות, כשבדרכה היא חוצה גם כבישים.
בינתיים, אנחנו בבית, גילינו שהילדה איננה ויצאנו לחפש אחריה, ואכן מצאנו אותה, בריאה ושלמה אמנם אולם לא במקום שגרתי.

התברר, שליד קופת החולים היה עובר אוטובוס בקו 23, ועוצר בתחנה שנמצאה במקום. שלומית שהלכה בעקבות הכלב, לא נזהרה, לא הסתכלה לשום כיוון וכך מצאה עצמה מתחת לגלגלי האוטובוס. שם גם אנחנו מצאנו אותה, כאמור בריאה ושלמה.

דוסיה הייתה כולה עסוקה בקליניקה, לא הפסידה ימי עבודה, וכך בתכיפות גבוהה למדי, הייתי אני מוזמן לפגישות עם המורים, לשיחות על התנהגותן השובבה.
בנוסף, הן גם לא למדו טוב כפי שאני רציתי. לצד זה, אני הייתי זה שהיה בא גם למסיבות. המעניין הוא שדווקא לאירועים של הנכדות דוסיה הצטרפה, ויתכן שגם חשבה על מה שהיא אולי הפסידה.

למעשה, בגלל עבודתה של דוסיה, יצא שאני זה שהייתי מעורב יותר בגידול הבנות. אהבתי אותן ויחד עם זה לא פינקתי אותן יותר מדי. לא נהגתי לקחת אותן על הידיים, ההתנהגות הזו לא הייתה חלק מטבעי ולכן, כפיצוי נישקתי אותן יותר, טיילתי איתן, היינו מבקרים יחד בגן החיות, בישלתי להן מאכלים שאהבו והקשבתי להן.

לא היה צורך שאשמור על סודות אישיים שלהן, מאחר ודוסיה ואני ניהלנו מערכת קשרים פתוחה עם הבנות ואצלנו לא היו סודות בבית. ויחד עם זה, איתי הבנות היו פתוחות יותר, ובכל פעם שלומית הייתה משביעה אותי לא לספר לאמא, אולי בגלל שדוסיה הקפידה והענישה ואני הייתי ותרן יותר או כך לפחות חשבתי שאני.
שלומית, לעומתי, חושבת שאמנם הייתי סבלן בתחום שיעורי הבית, כשישבתי ועזרתי לה ולחברותיה בשיעורים עד שהבינו את החומר הנלמד, אבל היא גם זוכרת באיזו דרך לימדתי אותה את לוח הכפל, כשהאלטרנטיבה הייתה שלא תלך לצופים, וכך בלית-ברירה, ישבה וחזרה ושיננה עד שיכלה לשיר את לוח הכפל...

נוסף לכך, המטבח היה בשליטתי המלאה. מדי בוקר נהגתי להכין סנדוויצ'ים לבנות הבית, לדוסיה והילדות, סנדוויצ'ים שהיה בהם הכל, החל מגבינה צהובה ועד לנקניקים, קנאת כל מי שראה אותם. הייתי מקשט אותם בפרוסת עגבנייה, בחתיכת מלפפון, כדי שיהיה מקושט ורטוב, ויטעם לחכן.

נהגתי להכין גם מטעמים לשבת, כמו שלמדתי בבית אמא. צ'ולנט (חמין) ודגים ממולאים, מאכלים שהפכו אצלנו למעין מסורת, עליה הבנות ודוסיה לא הסכימו לוותר.
מדי יום שישי בשעה 14:30 הייתי מניח על פתיליה במחסן את סיר הצ'ולנט, ושם זה התבשל עד שבת בצהרים. הגיחות של שלומית למחסן, היו מתחילות בערך בשעה 17:00, ובכל גיחה נערכה טעימה מ"המיץ" של הצ'ולנט עם תפוח אדמה. בערב, כשחזרה הביתה מיציאה, שלומית לא הייתה הולכת לישון ללא סיבוב צ'ולנט, כשהיא עוברת במחסן ל"ארוחת לילה"...

בנוסף, הייתי מכין גם גפילטע-פיש. הייתי טוחן את הדגים ומתבלם והטעם שהתקבל לפי דברי מומחים (כלומר בני המשפחה) - טעם גן עדן. דוסיה נהגה לקחת לאירועים שונים במרפאה את הגפילטע-פיש וכולם כבר ידעו שאלה הדגים שלי. גם שלומית, עד היום, לא מוותרת לי על התיבולים ועל העצות שלי בנושא.

למעשה לעסוק בבישול הגעתי לא רק בשל הנאתי מהתחום כמו גם בשל העובדה שלדוסיה פשוט לא היה זמן להשקיע בזה, ובמקום לבשל מדי יום היא הייתה מבשלת לשבוע שלם.
שלומית לא אהבה, בלשון המעטה, את הקציצות של דוסיה, נגדן הייתה טוענת שהן יבשות לה מדי.
היא נהגה לשבת שעות ליד השולחן וללעוס וללעוס. דוסיה הכירה את "גישתה" של הילדה והייתה שומרת עליה שתאכל. אבל בכל הזדמנות כשרק יצאה מהמטבח, אם לטלפון או לפציינט שהגיע, הייתה שלומית ממהרת, ממלאת את הפה, רצה לשירותים ויורקת את הכל ואם לא הספיקה הייתה זורקת את הכל מאחורי המחסן.

אני לעומת זאת הייתי גמיש וותרן בנושא האוכל, וגם בנושאים אחרים הייתי מתון ולא כעסן, אך על עונשים לא ויתרתי.
וכששלומית עשתה מעשה רע, וגם זה קרה, הייתי רודף אחריה עם החגורה בכל הבית. שלומית שהייתה זריזה יותר הייתה רצה

מסביב לשולחנות, ואני אחריה, עד שהיו נרגעות הרוחות והשקט היה חוזר.

שלומית, שהייתה צעירה מאסתר וגודלה לאחר שאסתר נסעה לחו"ל כבת יחידה, נהנתה מההטבות הנובעות מכך כגון בילוי במקומות העבודה של דוסיה או שלי בעת החופשות.
גידול הבנות מתקשר אצלי עם אהבתי הרבה למוסיקה. במשך שנים הייתי משכיב את הבנות לישון לצלילי של שיר המעלות, שמתנגן בתוכי ונתפס כשיר סנטימנטלי.

אני אוהב את כל מה שפירושו מוסיקה- קונצרטים לכינור של מנדלסון בביצוע פרלמן, צ'ייקובסקי, אני אוהב אריות כגון אאידה של ורדי, אני אוהב מוסיקה קצבית וכן שירים ארצישראליים.
אסתי נוהגת לשלוח לי דיסקים מארה"ב, ואני אוהב לשבת ולהאזין למוסיקה, ולחשוב, ולהיזכר.

אני גם לא חושב את עצמי כבעל שמיעה אבסולוטית ואפילו לא מתיימר להיות בעל אוזן מוסיקלית אלא דווקא אדם האוהב מוסיקה לשמה, כזו המעידה וגורמת לשמחה והנאה. לאורך שנותיי אהבתי לרקוד ריקודים סלונים, התנועעתי לצלילי הצ'ה-צ'ה- צ'ה ולעתים, בשעות הערב, הייתי שם תקליט ומלמד את אסתי ושלומית לרקוד טנגו, וואלס או כל ריקוד אחר.
עיסוק משותף אחר הייתה צעדת השבת. מאחר ודוסיה הייתה עסוקה גם בשבתות, נהגנו שלומית ואני לצאת מדי שבת בבוקר לצעדה. הייתי מצטייד ברדיו ולצלילי סימפוניית מכונת הכתיבה היינו צועדים בין 10:00-12:00 ומקשיבים לתוכנית "יומן השבוע", וחוזרים היישר לארוחת הצהרים. בזמן הצעידה היינו משוחחים על כל הנושאים שבעולם, מתדיינים ואפילו מתרגלים בעיות בחשבון.

היה תחום נוסף שהיה חשוב לי ללמד את שלומית. חשבתי שטוב יהיה אם תדע ותתמצא בתיקונים קלים בבת. לכן, בכל פעם שהתקלקל משהו בבית הייתי קורא לה ומתקן זאת על ידה, תוך מתן הסבר. לימדתי אותה איך מחליפים נתיך שנשרף או מנורה

שנשרפה, איך להחליף שקע ואפילו איך לסייד. כיום, אני מאמין, שאין תקלה בבית עליה היא לא יכולה להתגבר.

ניהלנו חיי משפחה רגילים ולא דיברנו בבית על העבר, הסתכלנו לפנים, אל העתיד וחיי היומיום במסגרת משפחתית חמה. הבנות גדלו, וכמו שאומרים התחלפו משובות הילדות במשובות נעורים. שלומית הייתה עדיין ילדונת אבל אסתי כבר טעמה ראשיתה של התבגרות.

לאסתי, שכבר הייתה בת 22, היה חבר שהגיע לישראל מדרום אפריקה, ותקופת מה הם יצאו ביחד. לא ראינו קשר זה בעין טובה וכדי להפריד ביניהם שלחנו אותה ל- SUMMER SCHOOL באמריקה, בתור מדריכה. זה עבד והשנים הצדיקו את הפתגם "רחוק מהעין רחוק מהלב", כשנפרדו דרכיהם.

בארה"ב, אסתי התחברה אל קבוצה של חבר'ה ישראלים ולא עבר זמן והיא הכירה את בני, בחור ישראלי מהרצליה. המצחיק הוא ששניהם היו צריכים לנסוע מרחק אלפי קילומטרים כדי להיפגש ולהתאהב בשעה שבארץ המרחק ביניהם היה לכל היותר 10 דקות נסיעה... בין השניים התפתח רומן ואז, כמו בסיפורים - פרידה. אסתי דווקא רצתה להתחתן איתו אלא שלו היו תוכניות אחרות במקצת, או לפחות כך הוא האמין.
בני רצה לנסוע ליפאן, אבל, הוא הבטיח לאסתי שבזמן שישהה שם הוא יחשוב על רעיון החתונה. אמר ונסע, אבל די מהר גם חזר ובפיו בשורה: "החלטתי, בואי ונתחתן"!
אסתי סיפרה לנו על בני ועל רצינות רגשותיה כלפיו, ואני ככל אב דאגן, עוד כשהוא היה ביפאן התחלתי לערוך בירורים, הייתי בטוח שהוא יחזור ויתחתן איתה.

עוד לפני שהילדים חזרו להתחתן בארץ, נפגשנו והכרנו את משפחתו של בני, משפחה הגונה וסולידית, ויחד נערכנו לקראת החתונה שהתקיימה בגינת ביתנו והשתתפו בה כ- 500 מוזמנים. מאז עברו כבר 26 שנים מאושרות ורחוקות מאחר והשניים חזרו

ללוס-אנג׳לס, שם נולדו להם שלושה ילדים, נכדיי היקרים - אורי אילת ואורלי, המגיעים מדי שנה יחד עם אסתי לבקר אותי בישראל.
כשאורי, נכדי הבכור נולד, דוסיה נסעה לעזור לאסתי בימי האמהות הראשונים ונשארה שם תקופת מה.

לימים, בשנת 78׳, נישאה שלומית לקובי, המשמש כקצין בחיל האוויר. השניים התחתנו בגינת ביתנו, בחתונה עליזה בנוכחות בני משפחה וחברים רבים, והקימו יחד קן משפחתי חמים. עם הזמן נולדו להם מורן והילה, נכדותיי האהובות.

כשמורן, הנכדה הבכורה לבית וייסלר נולדה, דוסיה לא קיפחה את נכדתה, ושלומית עברה לגור אתנו ונהנתה גם היא מעזרתה ומומחיותה של דוסיה.

לעומת זאת, בתקופה שהילה, נכדתי הצעירה נולדה, דוסיה כבר הייתה חולה ומאושפזת בבית החולים בירושלים. היו אלה ימים קשים ושלומית שרצתה לסעוד את דוסיה, נאלצה למצוא סידור לתינוקת, העיקר שתוכל להגיע לירושלים ולהיות לצידה של אמה.

בשנה מסוימת, אסתי ובני ניסו לחזור לארץ כעולים חדש וניסו להתאקלם ולמצוא מקומם אולם בכל זאת, כעבור זמן חזרו לארה"ב, שם הם רואים ברכה בעבודתם.
השלמתי עם העובדה שאנשים מכאן נוסעים לשם, בעיני הם ישראלים למרות שהם גרים שם, ומעל לכל הם ילדי ונכדיי שלי, שתמיד אני מתרגש ושמח לקראתם.
למזלי, שלומית מטפלת בי לאורך כל השנים באהבה רבה ובמסירות, ואני אסיר תודה לה על כך ומרגיש מוגן. אני נהנה לראות את השיתוף וההבנה ובין קובי, שויתר על חלק מפרטיותו כשהחליט עם שלומית לגור איתי.

הם הביאו עמם קרני אור לחיי, את מורן והילה, נכדותיי ו"שכנותי" הצעירות והמקסימות השוכנות בחדרים הסמוכים,

הקרובות אלי, מטפלות בי ומשגיחות עלי, קשובות לכל בעיה בריאותית הפוקדת אותי ומשתפות אותי בקורה בחייהן, תוך שדעתי נחשבת בעיניהן.

אני נהנה מהכבוד שכולם רוחשים לי, כשתמיד, אם זה ביומיום או בחגים, שמור לי מקומי בראש השולחן, וגם אם אין בכוחי להצטרף לשולחן, אני חש כאילו ואני מסב לצידם.
אני גם חושב שמורן והילה אוהבות אותי ושאני מתפקד להן כסבא טוב. לא קורה שאחת מהן תצא מהבית בלי נשיקה במצח מסבא. בכלל, אני חושב שהנכדות שלי מרגישות את האהבה הרבה שלי אליהן, ויודעות שאצלי ימצאו תמיד אוזן קשבת וגם מגירה פתוחה לצ׳ופרים, למבחנים טובים.

הייתה תקופה שיכולתי לדבר טוב יותר ואז הייתי יכול לעזור, אבל אהבתי אל נכדיי לא השתנתה, ללא תלות במצבי הגופני. את כל האירועים המשפחתיים רציתי שיקיימו בגינת ביתנו, את חגיגות בר המצווה ובת המצווה של כל אחד ואחת מהם, ואכן כך היה.

הייתי רוצה שגם נכדי האהובים, הגרים בארה״ב יגורו בישראל, ואמנם בתקופות שונות הם אכן גרו בישראל. אילת התארחה בקיבוץ והתנסתה במשך שלושה חודשים בלימודי אולפן, ואני מקווה שבעקבותיה ינהגו כך גם שני נכדיי האחרים. עם זאת חשוב לי יותר אושרם, ואם הם מאושרים במקום בו הם נמצאים - אני מסתפק באהבתם, גם אם היא שלוחה אלי ממרחקים.

ובין לבין תמיד דאגתי להעסיק עצמי ולהשתדל שלא ליפול ולהיות נטל על הסובבים אותי. אחד הדברים האהובים עלי מאז ומתמיד הוא לקרוא עיתונים וספרים, ולא יעלה בדעתי שיעבור יום מבלי שאקרא בו לפחות את הכותרות. כן יש ברשותי ספרים של סופרים הנחשבים בעיני, אותם אני אוהב לקרוא ויותר מפעם אחת, דוגמת הקוסם מלובלין של בשביס זינגר.

בעבר אהבתי גם לצפות בטלוויזיה, אך לצערי כיום כבר קשה לי לראות ממרחק, ואני מסתפק בהאזנה לרדיו, בעוד מחשבותיי משוטטות.

בילוי נוסף שאהבתי היה לצפות בסרטים. בתוקף תפקידי, הייתה לי כניסה חופשית לבתי קולנוע, וכך בשעות אחרי הצהרים, בימים שהשתחרר לי זמן, נהגתי ללכת ולצפות לבדי בסרטים, סרט או שניים בשבוע. לעתים הייתי לוקח את שלומית איתי ואז היינו נכנסים יחד למנהל ושלומית הייתה יוצאת מלאה בפוסטרים, אותם נהגה לתלות על הקירות.

אהבה אחרת שלי היא בית הכנסת. אחרי שבנו את בית הכנסת בצהלה, התחלתי מבקר בו. מוניש, אביה של דוסיה היה הגבאי ובעצם עסק בכל האדמיניסטרציה, למרות שהיה בן 80.
בעקבותיו, התחלתי מבקר בבית הכנסת בחגים ואהבתי כל רגע.
שלומית הייתה מצטרפת אלי בעוד דוסיה ויתרה על ביקורים במקום למרות שהיה לה מקום שמור.
שלומית שישבה לידי למדה את כל הניגונים, ושנינו גם היינו צמים יחד ביום הכיפורים.

הביקור בבית הכנסת היה גורם לשאלות על מהות האמונה בקיומו של האלוהים לעלות בראשי. תמהתי אם זה שלומד, כלומר אדם משכיל ואומר: "לא יודע", והאיש הבור אומר את אותו הדבר, אז בעצם מה ההבדל ביניהם? שהרי אדם פשוט אומר: "אין אלוהים", ואני עונה: "איך אתה יכול לקבוע זאת"? ובדומה, גם המשכיל לא יכול לענות על השאלה, אם כן מה ההבדל ביניהם?

אני עצמי תמיד האמנתי שאלוהים שומר עלי. גם כשלעת זקנתי נפלתי, לא הייתי נפגע קשה. הייתי שוכב כמה זמן וקם בשקט בשקט על הרגליים, כדי שאף אחד לא ידע או ישמע.
בשנה האחרונה לא יכולתי בשל מצבי הבריאותי ללכת לבית הכנסת ולשמוע את "כל נדרי", אבל לא ויתרתי ושרתי את זה בלב.

דוסיה – פרידה

בגיל 72 חלה הידרדרות בבריאותה של דוסיה. היא חלתה בטרשת העורקים, מחלה הגורמת לניוון שרירים. המחלה התגלתה אצלה כשהחלה מגמגמת. כתוצאה מפגיעה במיתרי הדיבור, היא התקשתה בדיבור והחלה מגמגמת. בתחילה חשבנו שהיא סובלת מבעיות בשיניה אלא שאז החלה מתקשה לבלוע. דוסיה אושפזה בבית-חולים מאיר בכפר-סבא שם הוחלט על ניתוח להחדרה של צינורית בצד בטנה, כדי שאפשר יהיה להאכילה.

למדתי להתמודד לבדי עם החיים החדשים שנכפו עלי בשל מחלתה של דוסיה. באותה עת שלומית וקובי התגוררו בהרצליה והייתי חייב להשלים עם המצב החדש שנוצר ולהיות אופטימי.

דוסיה שלא יכלה לבלוע, הייתה מכינה את ארוחותיה בבלנדר, ואני נהגתי להאכילה דרך הצינור שחובר והוצמד לבטנה, ולא קל היה הדבר. לעתים היה הצינור מוסט ממקומו והאוכל היה נתקע או פורץ החוצה. במקרים אלה נאלצתי להזעיק את שלומית כדי שתעביר את דוסיה לבית החולים.

מאחר שדוסיה התקשתה בדיבור, המעיטה לדבר עד שפסקה לחלוטין והייתה כותבת. עם הזמן, כשהתגברה המחלה והתפשטה עוד, לא יכלה גם לכתוב יותר והייתה מתרגזת מכך.
חוסר האונים לא נימנה על תכונותיה ולא אפיין אותה, מה גם שבהיותה רופאה הבינה את המצב לאשורו וקראה כל מה שיש

לקרוא בנושא. היא ידעה שהמצב רק הולך ומידרדר וכי לעולם לא תחלים ממחלתה.
במשך מחלתה, טופלה דוסיה על ידי פרופ' משיח שלצערו הדבר היחיד שיכול היה לומר כדי להכין אותי לרע מכל היה שזו מחלה נוראית וחסרת תקווה. פרופ' משיח שלח אותנו למומחה לדיבור אבל גם הוא מלבד שאמר לנו שהמחלה נוראית ואין לו ישועה עבורנו. פניתי לאסתר שנמצאה בארה"ב כדי שתברר אם קיים טיפול חדיש כלשהו, אבל גם לה לא היו בשורות טובות.
דוסיה שהתה עד סוף ימיה עמנו בבית. כששרירי רגליה לא נשאו אותה עוד, דאגנו שלא תמצא ולו לרגע לבדה ללא השגחה, ובנוסף לנו שכרנו מטפלים לעזרה שהיו לצידה 24 שעות ביממה, ארבעה אנשים שעבדו במשמרות.
הציעו לנו שנשכן את דוסיה בהוספיס ולא הסכמנו אפילו לשמוע על כך. התנגדנו ואמרנו שנכבד רצונה לסיים חייה בכבוד בביתה ובמיטתה, בין אוהביה ואהוביה.

בתאריך 15.9.86, לאחר שנתיים בהן סבלה, הכריעה אותה המחלה, ודוסיה נפטרה והלכה לעולמה.
באותו יום, שמעון, אחד האחים שטיפלו בה היה במשמרת הערב. אני זוכר שצפיתי באותה שעה בטלוויזיה ובדיוק העפתי מבט בשעון כשהוא נכנס לסלון ואמר: היא איננה. הרגשתי כאב אבל גם הקלה גדולה. חשבתי שטוב שזה כבר נגמר והיא לא סובלת יותר.

ביום זה, על חיי שלי ירד מסך נוסף.
התקשרתי לשלומית ונשארתי בסלון. לא יכולתי להיכנס לראות אותה. רציתי לנצור אותה בזיכרוני פעילה כמו שהייתה.
שלומית הגיעה מיד והודיעה לשורה ולבתו תמי שהתחילה מסדרת מיד את העניינים. מאוחר יותר פרסמנו הודעה בעיתונים.

דוסיה הובאה לקבורות בקרית שאול בהלוויה מכובדת. בדרכה האחרונה ליוו אותה רבים מ"ילדיה ונכדיה" שטופלו על ידה. בין המנחמים נמנה פרופ' ענתבי שמאוד כיבד אותה. הוא אמר שלו רק היה מה לעשות, היה עושה עבורה כל שאפשר. הוא גם נהג

לייחס לדוסיה חלק בהפיכתו לפרופ׳, בכך שטיפלה בילדיו וכך הוא התפנה להשקיע כולו בהתמחותו ולא נאלץ לדאוג להם מאחר וידע שהם בידים טובות.

בשבוע הראשון אחרי מותה של דוסיה פקדו את ביתנו עשרות רבות של מנחמים, פי כולם מלא הוקרה לדוסיה. לא הייתי לבד, אסתי ושלומית שהו לצידי כל העת וביחד חיזקנו האחד את השני. לא רחק הזמן ואסתי חזרה לארה״ב ושלומית נשארה לגור עמי ולא הסכימה שאשאר לבד. שלומית סיפרה לי על שיחה שניהלה עם קובי עוד בשבוע האבל, שיחה בה החליטו שהם עוברים להתגורר יחד איתי ולצידי.

אני מאמין בגורל או לפחות בחלקו ועם זאת טענתי תמיד שלא הגיע לדוסיה שתסיים חייה במחלה נוראה שכזו ושתסבול סבל קשה ורב כל-כך.
מסכת חיים ארוכה עברנו ביחד, בטוב וברע לא נפרדנו. כיבדנו האחד את השני ואפשרנו האחד לשני להתפתח בכיוון אליו שאף, לתמוך, לעודד ולפרגן. מהיום בו הכרתי את דוסיה לא נתתי עיני באישה אחרת, השתדלתי להעניק לה את כל שבי ולעזור לה ככל יכולתי.

כל שנותינו המשותפות, ידעתי עד כמה קרובה לליבה העבודה, עד כמה היא חיה את בעיותיהם ומחלותיהם של החולים והשתדלתי להקל עליה בצדדים שלא התמצאה בהם. למרות עיסוקי שלי שגזל ממני שעות לא מעטות מדי יום, ניהלתי עבורה את כל הניירת והביורוקרטיה הכרוכה בקליניקה. טיפלתי בהנהלת החשבונות, במסים ואפילו בלקוחות טורדנים אם היו, ובלבד שתתפנה לעסוק במלאכה בה ראתה שליחות ותרמה בה כה הרבה.

דוסיה לא הייתה רק אישיות אלא גם מוסד. היא הייתה דיאגנוסטיקאית, מאבחנת מעולה. במקרים בהם לא בטחה באבחנתה היא נהגה לשלוח את המטופל לקבל דעה שנייה, מפרופ׳ שהיה לדעתה מומחה גדול ממנה. ואז היה מתברר, כצפוי, שהאבחנה שלה הייתה מדויקת ובמקרים רבים הפרופ׳ היה אומר לחולה: ״אם את/ה

נמצאת בטיפול אצל ד"ר צוקרפיין, למה היא שולחת אותך אלי?"
אך היא, למרות בקיאותה, צנועה הייתה.

לאחר מותה, הציע וועד השכונה להנציח את שמה. רצינו לעשות זאת בדרך שהיא הייתה רוצה, והקמנו גן שעשועים לילדים אותם אהבה כל-כך, ליד המרכז המסחרי בצהלה.
בשלט הניצב בגן כתוב: "לזכרה של רופאת הילדים של השכונה, ד"ר דבורה צוקרפיין.

דוסיה צוקרפיין ז"ל - קוים לדמותה של רעיתי / מרק צוקרפיין, בספר לזכרה

ב- 14 בספט' 86' הלכה לעולמה רעיתי היקרה , דוסיה, מוותיקות רופאות הילדים בארץ, ורופאת הילדים של אוניית המעפילים "אקסודוס - יציאת אירופה 47' ".
פגישתי הראשונה עם דוסיה הייתה בקיץ 46' בעיר שטטין (גבול פולין), שנת נדידת יהודים ששוחררו במיוחד ממחנות הריכוז ברוסיה, בדרך לארץ ישראל.
היא סיפרה על עברה בסיבר והתברר לי שאנחנו קרובים ברוח ובחינוך, דבר שקשר בינינו ידידות נאמנה שהייתה לנו לסעד בעבודתנו בהמשך הדרך.

חצינו את הגבול של פולין והגענו למחנות פליטים של "אונר"א בגרמניה המערבית, שם התחילה לעבוד כרופאת ילדים מטעם הארגון הנ"ל בטיפול בילדי הפליטים ובמתן הדרכה לאימהות חסרות ניסיון בתנאי המחנות. דאגתה לילדים שהיו בטיפולה לא ידעה גבול. את כל המחשבות הקדישה הן ביום והן בלילה, בשבתות ובחגים לבריאותם ולהתפתחותם. ההורים ושלטונות "אונר"א, התייחסו אליה בכבוד ובהערכה

ותודות לידיעותיה ותבונתה העמידה דרישות לשלטונות "אונר"א על מנת לשפר את מתן התרופות והמזון לילדים, ובדרך כלל - בהצלחה.
אני מודה ומתוודה שלא פעם ראיתי את התמסרותה לילדים "כמופרזת", אך יחד עם זאת הבינותי שהטיפול בבריאותם הוא בשבילה תוכן החיים ושלא תוכל לוותר עליו.
ביולי 47', על אף הריונה בחודש החמישי, עלינו על אוניית המעפילים "אקסודוס". מצבה לא מנע ממנה עבודה מאומצת במשך כל חודשי ההפלגה לארץ, ולאחר שהבריטים מנעו את ירידת המעפילים לחוף ושלחו אותנו בחזרה לאירופה, המשיכה, מצוידת בהמלצת שלטונות "אונר"א", בעבודה מאומצת ומסורה במחנות הפליטים. שם נולדה לנו הבת הבכורה, אסתר.
מאז 19.9.48 שימשה כרופאת ילדים בקופת חולים הכללית במחוז ת"א, עד ליציאתה לגמלאות. לאחר פרישתה המשיכה לעבוד בצהלה כרופאת ילדים עצמאית מטעם קופת חולים, ושם גידלה שני דורות של ילדים. בזכות התנהגותה המסורה לילדים לכל אורך חייה נרשמה על ידי תושבי צהלה בספר הזהב של הקרן הקיימת לישראל.
בהלוויתה בבית העלמין בקרית-שאול ליוו אותה בדרכה האחרונה מאות אמהות ורבים מ"ילדיה".
השאירה אחריה שתי בנות, נכד, וארבע נכדות.
יהי זכרה ברוך.

החיים בלי דוסיה

כבר אחד-עשר שנים עברו מאז הלכה דוסיה לעולמה, ואני עודי פה. היום מולאים לי תשעים. אני שוכב במיטתי ומהרהר על כל אלה שאינם, ומשאלה לי אחת: בבוא יומי, אני רוצה למות בלילה תוך שינה, אבל עד ליום זה אני מביט באופטימיות קדימה. זכיתי בחיים מלאים לצד רעיה אהובה, זכיתי בבנות, חתנים, נכד ונכדות שלא שלחוני ולא שכחוני לעת זקנה, ומה עוד יכול אדם לבקש? -

בלילות אני חושב על הרבה דברים שעברו עלי כשהייתי צעיר. למשל על כדורגל, אבל מיד אני שואל את עצמי איך אני יכול לחשוב על זה כשאני אפילו ללכת לא יכול.
אני גם חושב על מי שעבדתי איתו והייתי רוצה להיות שוב באותה מסגרת, כי אז הייתי פיזית חזק יותר.

אפילוג

בעיני רוחי, אני נתפס כאדם אכפתי, כזה שאינו משאיר דברים ליד הגורל אלא לוקח את הגורל ביד ולא נרתע מלהתמודד איתו. הייתי פעיל בארגון יוצאי לובלין, ארגון אליו החברים באים בשל זיכרונות משותפים, חלקם דוברים עברית וחלקם פולנית, כשעיקר השיחות עוסקות בבעלי מלאכה. במסגרת הארגון עסקתי בהתנדבות בזכויותיהם של עובדים, יידעתי אנשים באשר לזכויותיהם, ככל שהגיעו ידיעותיי.

את כל התפקידים לכל אורך השנים מילאתי בגלל שאכפת לי. היה חשוב לי לפעול, לא בשביל הוקרת תודה אלא בכדי שאני אדע שפעלתי. תמיד האמנתי שאדם לא לצריך לרדוף אחרי כבוד. גם תפיסתי הפוליטית הייתה נחושה. לאורך כל השנים תמכתי במערך ובדרך בה הלכה. גם בבחירות האחרונות, למרות מצבי הגופני הירוד לא נכנעתי והלכתי להצביע בקלפי.

חשוב לי מה שקורה במדינה וחשוב היה בעיני לתת קולי למי שיכול לעשות. מעולם לא התיימרתי להיות פוליטיקאי דגול אבל גם מעולם לא הסתרתי דעותיי.
ולמען האמת, יותר מהמצב הפוליטי מדאיגות אותי דווקא תאונות הדרכים והמלחמה בהן.

למרות גילי ולמרות מגבלותיי הפיזיות אני מעורה בחיים ומתעניין בסובב אותי ואוהב וקשור לבני ביתי הנמצאים סביבי. ויתכן וזו הסיבה שזכיתי והגעתי לחגוג בין אוהבי את עשור התשעים לחיי.

העליתי פה מסכת חיים אמיתית
שלעתים הייתה עצובה ולפעמים צבעונית
אלה הם אבני הדרך של חיי
ואני מקדיש ספר זה לכולכם, יקירי.

באהבה רבה,

אבא - סבא

מרק זוקרמיין

מאלבום התמונות המשפחתי מהשנים
1946-1947

Nr. 772

Certificate

Holder of this No. 11 is a Maapil Exodus 1947"; he/she was brought by force Germany from Haifa, and is in exile on his back to Eretz-Israel.

ed in exile camp Am Stow

3.XI.1947

מספר 772

ת ע ו ד ה

11 בעל התעודה מס.

הנו מעפיל מיציאת אירופה תש"ז שהוחזר בכח לגרמניה מנמל חיפה ונמצא בגירוש בדרך חזרה לארץ־ישראל.

ניתן במחנה הגירוש אם מסטאו

תעודות המעפילים שדוסיה ומרק קבלו במחנה אמסטאו שליד ליבק.

Nr. 771

Certificate

Holder of this No. 12 is a M of „Exodus 1947"; he/she was brought by force to Germany from Haifa, and is in exile on his way back to Eretz-Israel.

Issued in exile camp Am Stow

Date 3.XI.1947

Signature
Camp Committee

מספר 771

ת ע ו ד ה

12 בעל התעודה מס.

הנו מעפיל מיציאת אירופה תש"ז שהוחזר בכח לגרמניה מנמל חיפה ונמצא בגירוש בדרך חזרה לארץ־ישראל.

ניתן במחנה הגירוש אם מסטאו

תאריך 3.XI.1947

חתימת
מוכירות המחנה

מרק ודוסיה 1946-1947

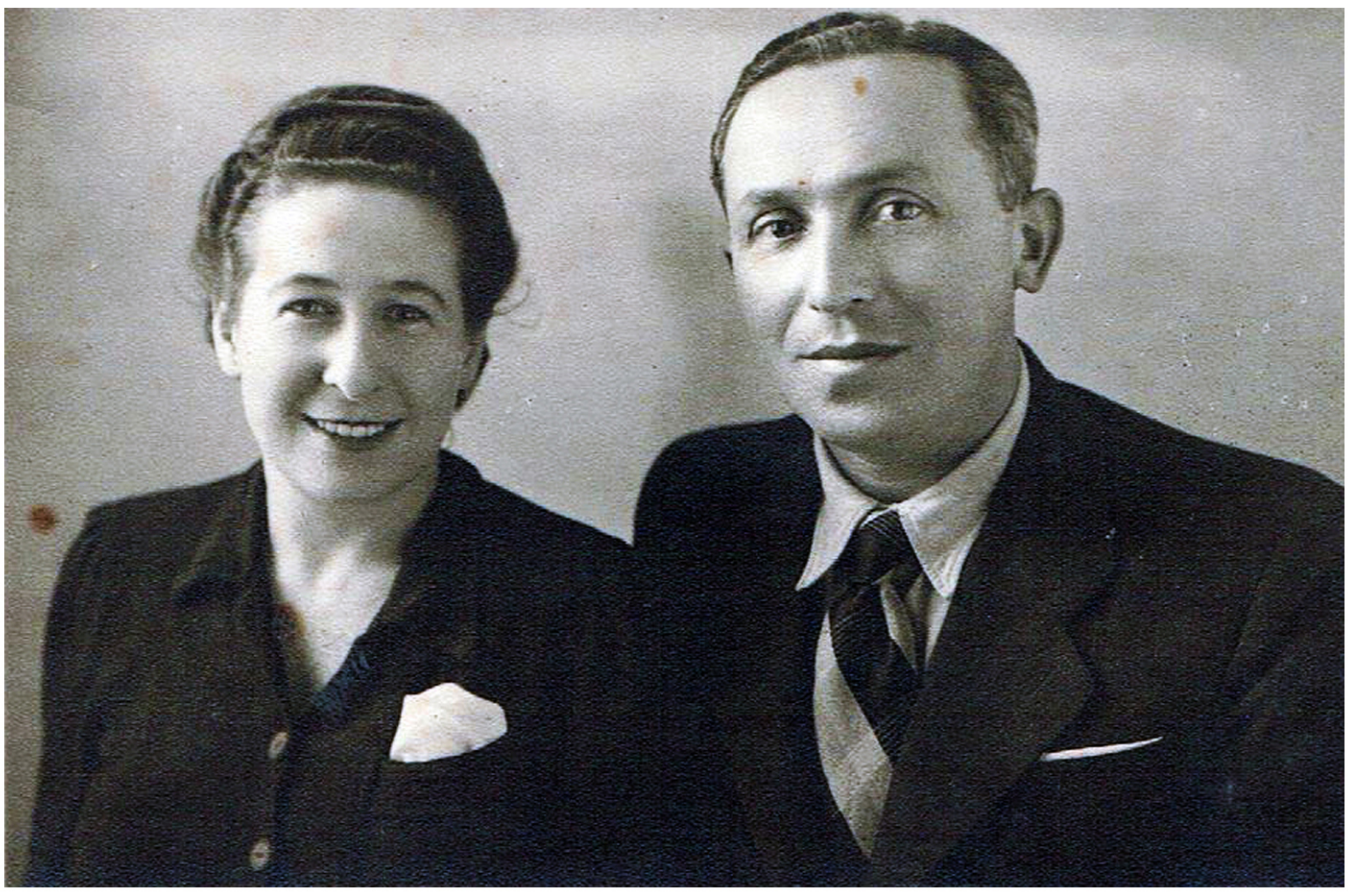

יום הכרזת מדינת ישראל באו"ם - כ"ט בנובמבר 1947
מחנה סונגארדן, גרמניה

מרק, יו"ר ועד המחנה נושא נאום חגיגי

שירת "התקוה"

מחנה אונר"א, ליכטנהאו גרמניה, 1946

מחנה אונר"א, ליכטנהאו גרמניה, 1946

58' - סבתא מרים, דוסיה, מרק
אסתי ושלומית

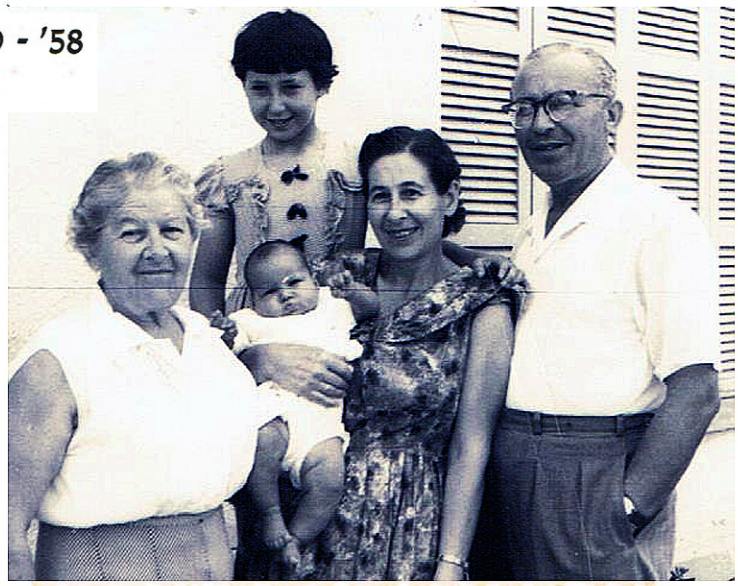

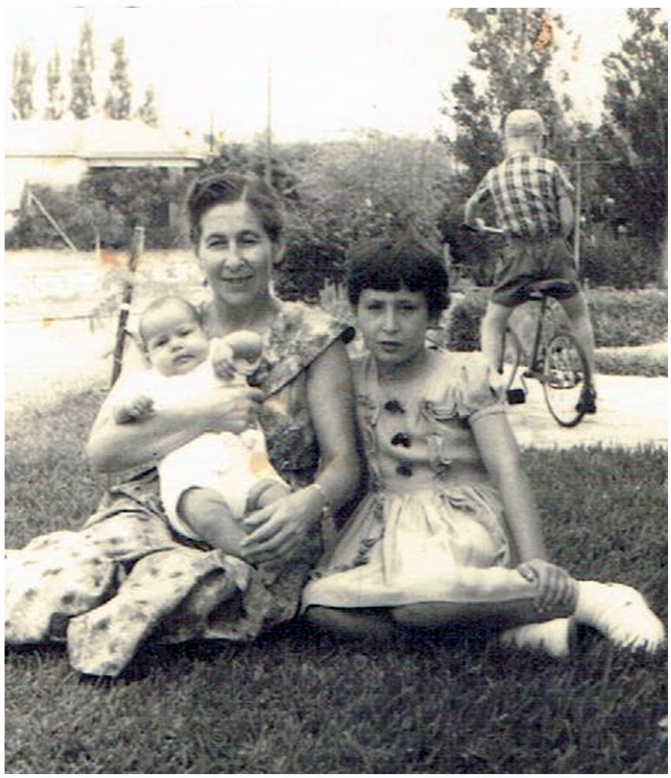

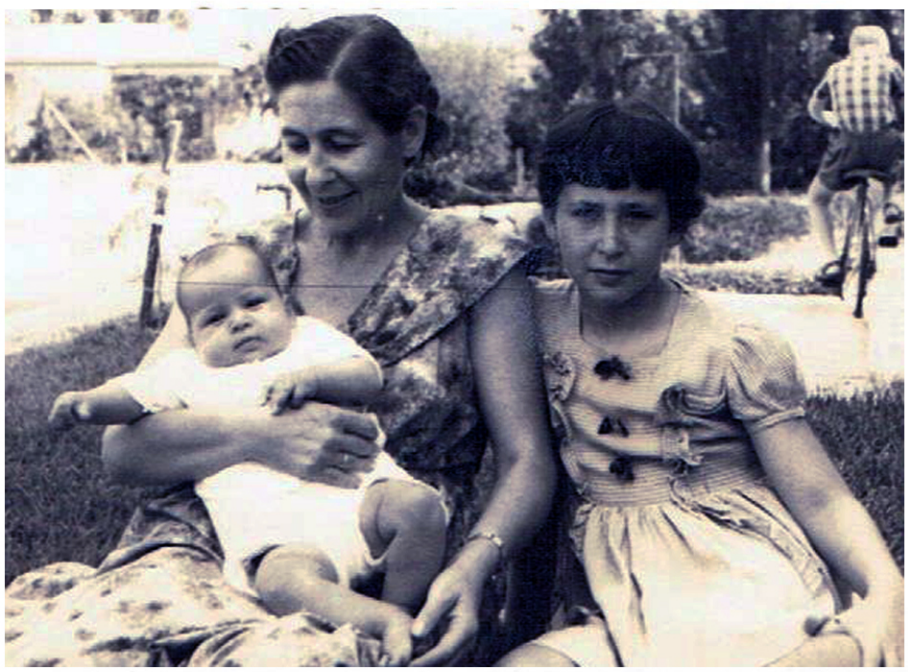

תמונות חתונה

יולי 1971 -
חתונת אסתי ובני

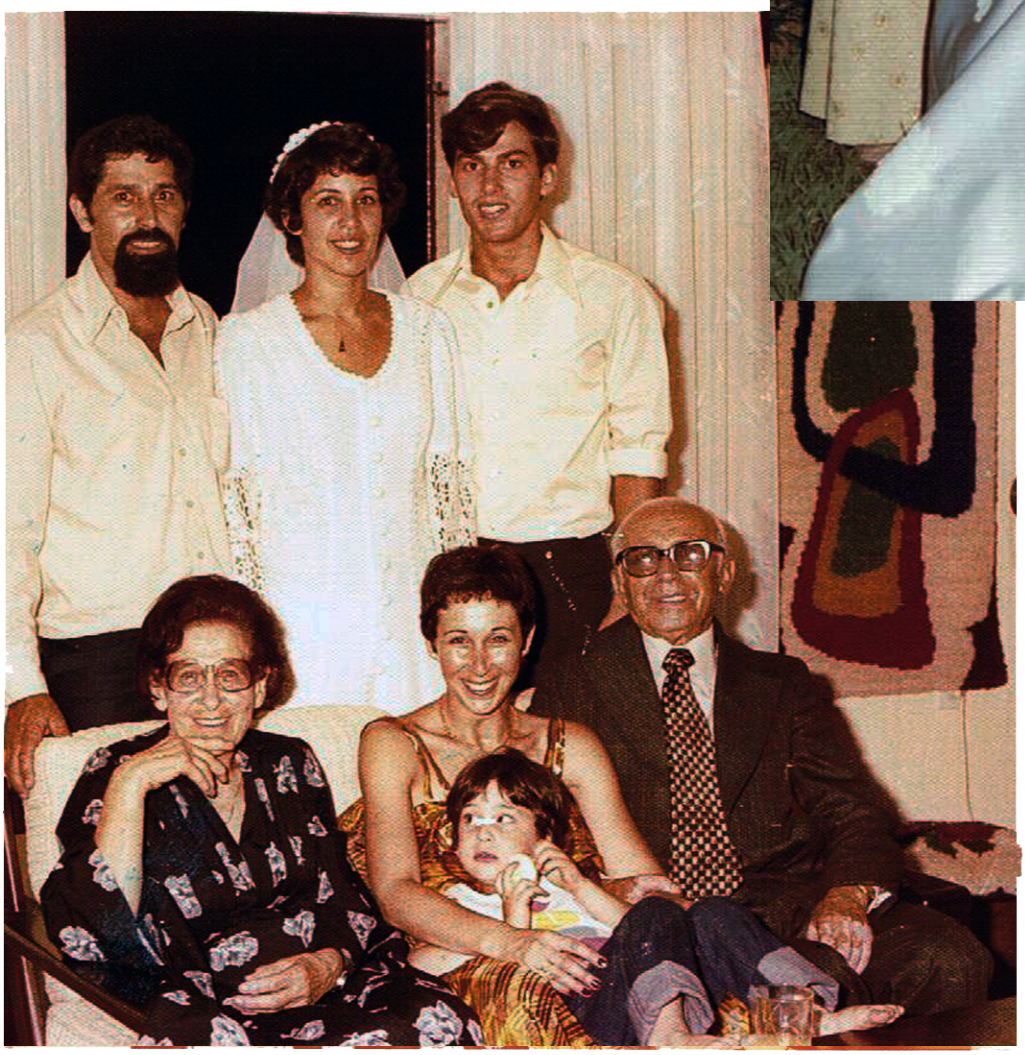

יולי 1978 - חתונת שלומית וקובי

מרק - תמיד אבא !

עם אסתי ושלומית

כתף תומכת

ואוזן שומעת

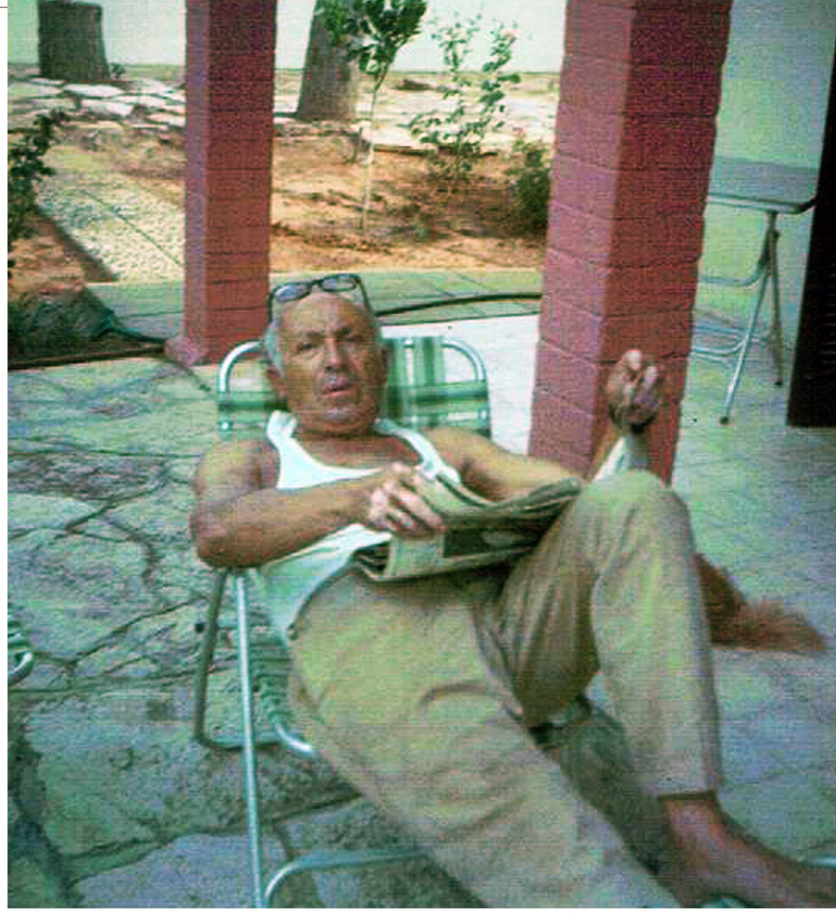

סבא מרק -

תופס שלווה לבדו

ועם הילה נכדתו

